

BRASS

– BRukare och personliga ASSistenter i samverkan

Claes Danung och Sven Bertil Salomonsson
med forskarstöd av Lars Rönmark

TITEL	BRASS – BRukare och personliga ASSistenter i samverkan
FÖRFATTARE	Claes Danung och Sven-Bertil Salomonsson
UPPLAGA	1
TRYCKÅR	2008
ISSN	1651-4556

© Claes Danung och Sven-Bertil Salomonsson

Mångfaldigande och spridande av innehållet i denna rapport - helt eller delvis - är förbjudet utan medgivande av författaren/författarna.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

FÖRORD	1
Författarnas förord	2
1. UNDERSÖKNINGENS FRÅGOR	3
1.2 Syfte och frågor	4
2. VERKSAMHET OCH ORGANISATION	5
2.1 Hur startade BRASS?	5
2.2 Brukarinflytande	6
2.2.1 Brukarrådet	6
2.2.2 Välja kommunen som anordnare	6
2.2.3 Hur är det att ha personlig assistans?	6
2.3 Bryta social isolering	7
2.4 Vad gör BRASS?	8
2.4.1 Deltagare	8
2.4.2 Planera och genomföra aktiviteter.....	9
2.4.3 Utflykt till Botaniska trädgården i Göteborg	10
2.4.4 Brukarmötet.....	11
2.5 Rollen som samordnare	11
2.5.1 Två assistenter berättar om samordnarrollen....	12
2.6 Finansiering	13
2.7 BRASS och kommunen	13
3. BRASS OCH LAGSTIFTNING	14
3.1 LSS - Lagen om stöd och service	14
3.2 LSS genom tiderna	14
3.3 Rättighetslag	14
3.4 Personlig assistans.....	15
3.4.1 Yrket personlig assistent	16
3.4.2 Assistenters anställningsformer	17
3.4.3 Nätverksgruppen för personliga assistenter.....	18
4. FEM BRUKARES BERÄTTELSE OM BRASS	19
4.1 Linda (brukare 1).....	19
4.2 Gerd (brukare 2)	21
4.3 Arne (brukare 3)	22
4.4 Göran (brukare 4)	24
4.5 Barbro (brukare 5)	25
5. ASSISTENTERS BERÄTTELSE OM BRASS	26
5.1 Fem assistenter skriver om BRASS	26
5.2 Samtal med två assistenter om yrket och BRASS	28
5.2.1 Betydelse för brukarna	29
5.2.2 Betydelse för assistenterna.....	29
6. NYTTA AV BRASS – EN VÄRDERING	32
6.1 Nyttan för brukarna.....	32
6.2 Nyttan för assistenterna.....	34
6.3 Kommunens nytta.....	34
6.4 Andra önskvärda och önskade effekter	35

7. METODER I UTVÄRDERINGSVERKSTADEN.....	37
7.1 Utvärderingsverkstad	37
7.2 Grundfrågor	37
7.3 Arbetet med utvärderingen.....	37
7.3.1 Uppdragsfrågan	37
7.3.2 Kunskapsfrågan	38
7.3.3 Insamling av material	39
7.3.4 Bedömningsfrågan.....	39
7.3.5 Användningsfrågan	39
7.3.6 Etik	40
REFERENSER.....	41
BILAGA 1	42
TIDIGARE UTGIVNA RAPPORTER FRÅN ÄLDREVÄST SJUHÄRAD	
Rapport från ÄldreVäst Sjuhärad: 2002 - 2008	45
Arbetsrapporter och delrapporter: 2002 - 2008	46

FÖRORD

Personer som genom olyckor och sjukdom förlorar väsentliga förmågor kan genom personlig assistans delvis kompensera för ”stora och varaktiga funktionshinder”. Det är en samhällsservice som regleras av LSS, Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade. I förlusterna av livsfunktioner följer ofta förluster av aktiviteter, vänner och arenor som tidigare skänkte personen mening, glädje och bekräftelse.

Sedan 2003 bedrivs i Borås Stad en fritidsverksamhet för brukare och deras personliga assistenter, BRASS (BRukare och ASSistenten i samverkan). Genom BRASS-verksamheten har platser och upplevelser åter blivit tillgängliga för många svårt funktionshindrade personer liksom känslan av gemenskap när man delar upplevelser med andra brukare och assistenter.

Med goda idéer, små medel och en brukarorienterad organisation utvecklar BRASS stora värden för både brukare och personal i personlig assistans. Det står klart sedan att jag som forskarstöd i en utvärderingsverkstad följt en intern utvärdering av BRASS tillsammans med kollegan Eva Höglund vid ÄldreVäst Sjuhärad.

Det är glädjande att genom utvärderingsrapporten ge vidare spridning till de erfarenheter som vunnits i BRASS-verksamheten i Borås. Rapporten kan vara en inspirationskälla för andra kommuner som vill utveckla kvaliteten i arbetet med personlig assistans. Det är också inspirerande för utveckling av personlig assistans som yrke. De gemensamma fritidsaktiviteterna stärker de personliga assistenternas yrkesidentitet och bidrar till en känsla av sammanhang. Assistenterna får ofta viktig återkoppling på sina yrkesinsatser i BRASS-aktiviteter.

Det är framför allt glädjande att funktionshindrade hittat livsglädje och mening i BRASS-aktiviteter, och fått nya vänner, som en av brukarna berättar i en intervju:

”Jag tycker att BRASS är bra. Alla kanske inte gillar alla aktiviteter men i och med att variationen är så stor finns det alltid något som passar mig. Dessutom kan man komma med förslag på aktiviteter på våra brukarmöten. Genom BRASS har jag fått vara med om saker som jag aldrig skulle ha gjort annars och jag har träffat andra brukare på aktiviteter som jag blivit god vän med...”

Det är också glädjande att nyckelpersonerna sektionschefen Claes Danung och samordnaren Sven-Bertil Salomonsson har avsatt tid och ägnat så mycket tankekraft åt att dokumentera och reflektera över den egna yrkespraktiken. Det är ett välgörande kunskapande som nu blir allmänt tillgängligt.

Låt er inspireras!

Lars Rönnmark

fil.dr., ledare av utvärderingsverkstaden

Författarnas förord

Den här rapporten är skriven i samarbete med ÄldreVäst Sjuhärads utvärderingsverkstad med inriktning mot funktionshinder. En gång i månaden under hösten 2006 och våren 2007 har vi träffats i lokalerna på Högskolan i Borås, under ledning av verkstadsledaren Lars Rönmark, fil dr i socialt arbete, och verkstadssamordnaren Eva Höglund, en av projektledarna för ÄldreVäst sjuhärad. Genom utvärderingsverkstaden får yrkespraktiker tillgång till en struktur, kunskap och stöd för att göra en intern utvärdering av en social verksamhet. Per-Åke Karlsson (2002) skriver att en utvärderingsverkstad ska förstås ”som en plats där utvärderingar skapas, eller konstrueras, i dialog mellan deltagarna”. Alla deltagande verksamheter och personal därifrån ställdes i princip inför samma uppgift: att utvärdera den verksamhet man själv är involverad i. Därför fanns det flera frågor som var gemensamma för dialogen och erfarenhetsutbytet i verkstadens möten. På träffarna i utvärderingsverkstaden har jag och Sven-Bertil Salomonsson fått möjlighet att kritiskt granska, reflektera och beskriva den egna verksamheten. Även övriga deltagare har tillfört och delat med sig mycket av sina erfarenheter och givit värdefull feedback. Verkstadsledarna har på ett konstruktivt sätt lotsat oss rätt i arbetet med rapporten. Vi har även fått god hjälp med granskning och korrekturläsning av Peter Grönborg och Charlotte Bliesener.

Borås 2007-11-14

Claes Danung och Sven-Bertil Salomonsson

1. UNDERSÖKNINGENS FRÅGOR

I blygsam skala startades i mars 2003 en lokal verksamhet i Borås Stad som kallas BRASS. Beteckningen kommer från BRukare och personliga ASSistenten i Samverkan. Brukare kallas i det här sammanhanget personer som på grund av funktionshinder har tillgång till personlig assistans enligt Lagen om särskilt stöd och service (LSS). Det kan till exempel handla om trafikskadade personer, om personer med MS, personer med begåvningsmässiga eller neuropsykiatriska funktionshinder, eller som av andra medicinska skäl behöver hjälp i den vardagliga livsföringen. Assistenten betyder personliga assistenter och de är anställda av Borås Stad. Assistenterna kallar ofta sig för ”assar”. BRASS är till för att främja sociala kontakter och social gemenskap i trevliga och meningsfulla aktiviteter för personer i båda dessa grupper. Ungefär tre gånger i månaden ordnar BRASS resor och aktiviteter av olika slag. Varannan månad är det brukarmöte i BRASS egen lokal och där diskuteras och bestäms kommande aktiviteter. Vid dessa tillfällen förekommer det att man bjuder in personer som har något viktigt att berätta. Lokalen får även användas av assistenterna, som sällan träffar kollegor i sin yrkesvardag så vida de inte arbetar i par eller team med samma brukare.

Gerd (fingerat namn för brukare 2) är rullstolsburen och har genom BRASS fått tillfälle att komma till platser och arrangemang som hon tidigare inte kunnat nå. Hon berättar om två favoritaktiviteter.

En av de många aktiviteter som jag deltagit i och som jag tycker är en av de absolut bästa är julmarknaden på Liseberg. Det är mysigt med alla ljusen och de små bodarna och butikerna. De som vill går i grupp eller så var för sig, vi brukar fika och prata om våra fynd. En lugn och mysig kväll i julstressen är alltid välkommen. Den andra favoriten är våra besök på restaurang Oliven, det känns bra att kunna göra sådant som alla andra kan göra trots att jag sitter i rullstol. God mat och trevliga människor kring bordet gör att jag ser fram emot nästa besök efter varje gång. Min man har varit med och vi tycker båda att det är jätteskoj att träffa alla andra med jämna mellanrum. Dessa är de två aktiviteter jag tycker bäst om, av många, många bra!

Tanken är att aktiviteter i BRASS också ska ha en positiv inverkan i assistenternas yrkessituation. I många fall avspeglar sig brukarens sociala isolering också i assistenternas isolering. Genom aktiviteter i BRASS kommer assistenterna i kontakt med varandra och kan utbyta yrkeserfarenheter, samtidigt som man gör aktiviteten tillgänglig för brukaren genom att delta.

BRASS-samordnaren och en assistent beskriver hur BRASS kan bidra till att tidigare aktiva personer återfår lusten att vara ute bland människor och att man rent av vågar lämna tryggheten i den egna lägenheten för att delta i en BRASS-aktivitet. Brukaren i fråga sitter i rullstol efter en stroke.

Assistent 1 – *När jag började tyckte hon det var väldigt skönt att sitta inne. Hennes förra assistent tyckte likadant. Jag har varit där nu i två år och nu behöver jag inte ”prata” lika mycket för att motivera henne att komma hemifrån. Hon har märkt att det är roligt att hitta på saker: ”Varför ska jag sitta inne?” Hon tyckte inte heller om att åka på aktiviteterna, men när hon hade gjort det ett par gånger tyckte hon det var jätteroligt! Pratar inte om något annat.*

Assistent 2 – *[Min brukare] vill ha ordning och reda. Hon ska veta vem som ska åka med på BRASS och vilka tider som gäller annars blir hon orolig. Därför är det jättebra med de här aktiviteterna, då finns allt med. [BRASS-samordnare]*

Sven-Bertil skickar alltid ut papper och då sitter hon och anmäler vilka resor hon ska med på. Hon har stenkoll flera veckor i förväg: ”Då ska vi åka.”

Sven-Bertil – *Jag upplever att brukaren [som assistent 1 berättar om] har mera koll nu än när jag träffade henne första gången. Hon vet med sig mera, anmäler sig tidigt, är med på mera grejer. Hon vågar sig ut mera.*

En annan assistent framhåller att assistenten påverkar brukaren genom sitt sätt att vara, och att det därför är viktigt att fylla på med energi och lämna brukarens lägenhet för en utflykt.

Assistent 2 – *Brukaren blir som jag är på något vis. Det är som en oskriven lag: Så som jag är, blir brukaren. Jag är ofta positiv och glad och det är min brukare också. Vårt arbetsredskap är vi själva. Därför kan det vara bra för oss assistenter att få komma ut och få lite avlastning. Vi jobbar hemma hos brukaren, så det är skönt att få lämna lägenheten ibland. Det är väldigt bra socialt för alla!*

Som framgår redan av de här korta citaten händer det mycket under och i samband med BRASS-aktiviteter, både för brukarna och för assistenterna.

1.2 Syfte och frågor

Syftet med den här rapporten är att beskriva BRASS som en kommunal service och utvärdera vilken eventuellt nytta BRASS har för brukare, assistenter och kommunen. Undersökningen styrs av följande frågeställningar:

- Vad är BRASS?
- Vilken verksamhet bedrivs i BRASS och hur är den organiserad?
- Vilken nytta har brukarna respektive assistenterna av BRASS?
- Vilken nytta har Borås Stad av verksamheten?
- Vilka övriga effekter uppkommer i BRASS?

Undersökningen har bedrivits i en utvärderingsverkstad som FoU ÄldreVäst Sjuhärad anordnade under 2006-2007. Arbetet är en internutvärdering med forskarstöd.

2. VERKSAMHET OCH ORGANISATION

Tanken med BRASS var till en början att fånga upp de brukare som valt Borås Stad som assistansanordnare i konkurrens med andra aktörer och fråga dessa vad kommunen kan göra för att skapa en meningsfull tillvaro. Det fanns en känsla av att brukare levde isolerade i sina hem och att assistenten också hamnade i denna isolering. Det var långt ifrån den delaktighet som LSS talar om. I LSS står det:

5 § Verksamhet enligt denna lag skall främja jämlikhet i levnadsvillkor och full delaktighet i samhällslivet för de personer som anges i 1 §. Målet skall vara att den enskilde får möjlighet att leva som andra.

Från kommunens sida gällde det att finna verksamhetsformer som kunde främja sociala kontakter och social gemenskap både för brukare av LSS och för personliga assistenter. Ett första steg var att samla ett antal brukare och deras assistenter till ett möte för att höra om det fanns intresse för gemensamma aktiviteter, och om det fanns intresse att organisera brukargruppens intressen i ett brukarråd. Sektionschefen Claes Danung och personlig assistenten Gunnel Fürst planerade mötet och kallade samman brukare och deras assistenter. LSS-handläggaren Anna-Lena Nilsson var också delaktig i första mötet.

2.1 Hur startade BRASS?

I nästa led kallade kommunen, som anordnare av personlig assistans, till ett stormöte i mars 2003 med brukare och assistenter. Syftet med stormötet var att få veta om brukare ville ha större delaktighet i samhället och om de ville lära känna andra brukare. Kommunen ville även få kunskap om hur assistenter kunde arbeta för att skapa större delaktighet, inflytande och synliggöra sin yrkeskår. Mötet ledde fram till regelbundna möten med brukarna och vid dessa kunde kommunerna fånga upp önskemål om aktiviteter som sedan skulle genomföras. De förslag till aktiviteter som framfördes var till exempel matlagning, tipspromenader, studiebesök, vinprovning, resor och besök på kulturarrangemang av olika slag.

Det blev ett positivt gensvar till idén om gemensamma aktiviteter. Några spridda aktiviteter ordnades redan på hösten 2003 med ett fåtal deltagare. På julfesten kom sex, sju brukare. Men det fattades engagemang och drivkraft i verksamheten.

I detta skede kom den nuvarande samordnaren, Sven-Bertil Salomonsson, in i bilden och axlade rollen som motor för BRASS. Nu kom aktiviteterna igång på allvar i Göta kommun. Bland annat genomfördes som tidigare nämnts en resa till julmarknaden på Liseberg där nästan alla brukare inom Göta kommun deltog. Brukarna var väldigt nöjda med resan och den kom att bli den aktivitet som medförde att BRASS etablerades i den kommunala servicen.

Den 1 januari 2005 centraliserades all handikappomsorg i Borås Stad under socialnämnden. Denna centralisering innebar att BRASS utökades från cirka 15 brukare i Göta kommun till närmare 100 möjliga deltagare och deras medföljande assistenter för Borås Stad som helhet. För att administrera detta anställdes Sven-Bertil Salomonsson som samordnare på halvtid.

En personlig assistent vid namn Maritha Sandersson, läste en fempoängskurs på Borås högskola: "Brukarmedverkan för äldre och funktionshindrade". Maritha valde som uppgift att skriva om BRASS och dess betydelse för brukare och assistenter. Denna uppsats blev uppmärksammas av ÄldreVäst och innebar att Maritha fick presentera sitt arbete på konferenser i Göteborg och Skövde. Att det blev ett sådant gehör berodde till stor del på betydelsen för brukarnas medverkan och utveckling i BRASS. Det blev även en tidningsartikel i en morgontidning i Skövde.

2.2 Brukarinflytande

2.2.1 Brukarrådet

Under hösten 2006 bildades brukarrådet som komplement till BRASS. Rådet bestod i juni 2007 av nio brukare i skiftande åldrar, geografisk spridning och varierande funktionshinder. Syftet med brukarrådet var och är att samla kunskap, erfarenhet och synpunkter från brukarna. Detta ska leda till brukarinflytande som i slutändan skapar konkreta åtgärdsförslag och kvalitetsförbättringar för alla brukare som valt Borås Stad som assistansanordnare.

Brukarrådet bygger på brukarnas aktivitet och självorganisering. På brukarrådet bollas idéer och man bjuder in olika informatörer och föreläsare. Det kan röra sig om jurister angående nya lagar, bussbolag som berättar om ledsagarservice, med mera.

Ordförande- och sekreteraruppgiften roterar bland deltagarna. Brukarrådet adjungerar alltid sektionschefen, en enhetsansvarig och samordnaren för BRASS till sina möten.

Genom brukarrådet får kommunen en bra och tydlig återkoppling på sin verksamhet med personlig assistans, och ett tillfälle till bra kommunikation med de personer de är ämnade att hjälpa. Brukarrådets möten medverkar därför till att kommunen bättre kan möta brukarnas behov på olika områden.

2.2.2 Välja kommunen som anordnare

Den person som är berättigad till personlig assistans har också rätt att välja vem som ska få uppdraget. Den assistansberättigade kan välja mellan att låta assistansen organiseras av sin kommun, ett kooperativ eller en annan enskild verksamhet (t.ex. ett företag) alternativt själv vara arbetsgivare för sina assistenter. Enligt försäkringskassans statistik anlitar de flesta assistansberättigade kommunen som assistansanordnare. I slutet av år 2004 anordnade kommunerna personlig assistans för knappt 62 procent av alla assistansberättigade. Den anordnartyp som ökat kraftigast sedan assistansreformen genomfördes kallas ”annan serviceorganisation” i försäkringskassans statistik och utgörs av olika sorters företag. Mellan 1994 och slutet av år 2004 ökade andelen assistansberättigade som anlitar dessa anordnare från 14 till 23 procent. Kooperativens andel har varit relativt konstant sedan assistansreformen genomfördes, men minskat något under senare år till 12 procent. Andelen assistansberättigade som är arbetsgivare för sina assistenter har varit under fyra procent sedan assistansreformen genomfördes.

Genom att vidga servicen till att även innefatta gemensamma aktiviteter var tanken att detta skulle uppskattas av brukarna och att fler skulle välja det kommunala alternativet.

2.2.3 Hur är det att ha personlig assistans?

Kristina Andersen är en av brukarna av den kommunala assistanstjänsten. Hon har fått personlig assistans som en följd av en kroppslig förlamning. Hon är rullstolsburen. Reportern Josefine Niklasson på intern-tidningen *Assistenten* (nr 4 2006) har frågat Kristina om hur det är att vara beroende av personlig assistans:

Hur länge har du haft assistenter?

– I cirka sex månader.

Anser du att kommunen tillgodoser dina behov av personlig assistans?

– Ja, absolut. Jag tycker att kommunen ställer upp till hundra procent. Ibland kan det vara lite för mycket ny personal och det är svårt att hålla isär all personal som kommer och går.

Vad är du nöjd med?

– Att jag finner tryggheten i min ordinarie personal.

Vad är du nöjd med när det gäller kommunen?

– Att saker och ting blir snabbt fixat på ett bra sätt. Och att allt är bra genomtänkt.

Vad anser du behöver förbättras?

– Samhället bör bli mer handikappsvänligt, trottoarkanter, trösklar och så vidare behöver justeras. Bättre kontroll på handikappvänliga lägenheter i kommunen.

Vilken relation anser du generellt att en assistent ska ha till sin brukare?

– En vänskaplig relation där man har en öppen kommunikation.

Kan det kännas jobbigt att aldrig få vara ensam någon gång?

– Nej, det tycker jag inte. Assistenterna respekterar när jag vill vara ensam, exempelvis när jag vilar eller läser tidningen. Att jag inte upplever att det är jobbigt är ju på grund av att jag är i ständigt behov av dem.

Hur bemöts du som funktionshindrad?

– Jag tycker att allmänheten respekterar mig som jag är och att jag får ett vänligt bemötande.

Vad får du ut av dina assistenter?

– Det är lugn och ro och tryggheten förstås.

Hur många assistenter har du?

– Jag har sex assistenter varav två i personalgruppen går på vikariat.

Tycker du att det är stor omsättning på personalen?

– Ja ibland, men jag förstår att det behövs.

Av Josefine Niklasson

2.3 Bryta social isolering

– Målet med BRASS är alltså att skapa ett större kontaktnät både för assistenter och brukare. Om brukarna träffas och blir bekanta med fler assistenter, så blir det lättare om man skulle behöva någon vikarie. Tanken är att assistenterna ska må bättre genom att träffa andra assistenter och utbyta erfarenheter. Det är lika viktigt som att brukarna får träffa andra brukare, säger BRASS-samordnaren Sven-Bertil Salomonsson.

En konsekvens av insatsen ”personlig assistans” är att många av de assistansberättigade brukarna blir isolerade i sina hem med assistenterna. De som räknas till personkrets 3 saknar rätt till daglig verksamhet och de flesta i personkrets 2 saknar daglig verksamhet. De som hör till personkrets 1 är vanligtvis på daglig verksamhet med sina assistenter. Det finns en stor risk att brukare utan tillgång till daglig verksamhet och deras assistenter blir isolerade i brukarnas hem. Detta var en stor anledning till att BRASS startade våren 2003.

Social isolering handlar om en upplevelse av ofrivillig ensamhet, avsaknad av nära relationer och ett socialt nätverk. Efter att ha drabbats av omfattande funktionsnedsättning i vuxen ålder är det ofta svårt att på eget initiativ få och upprätthålla sociala relationer. Isolering kan också hänga ihop med identitetsproblematik och svårigheter i att kommunicera med andra. Om man varit allvarligt sjuk under en längre period, leder det ofta till förluster av sociala nätverk. Alla människor har inte stödjande sociala relationer i kraft av sin familj eller släkt och det är vanligt att vännerna försvinner när ömsesidigheten i dessa relationer går förlorad. En sjukdomsperiod och negativ diagnos kan dessutom bidra till en känsla av utanförskap och rädsla för att etablera nya relationer. Negativa attityder från omgivningen bidrar till att förstärka den upplevelsen (Sandlund, 2005).

Paradoxalt nog när det gäller social isolering och utanförskap, finns det ofta många människor runt en brukare som har personlig assistans. Förutom assistenterna får många brukare besök av sjukvårdspersonal, arbetsterapeuter och kanske hemtjänstpersonal. Ibland kan det verka som att brukare skulle behöva få vara ifred emellanåt. Många brukare har assistans dygnet runt, vem skulle orka med att ständigt ha folk hos sig i sitt eget hem? Men denna interaktion med professionella hjälpare är ofrivillig och snarast tvingande samt på många sätt onaturlig.

Sektionschefen upplevde att brukarna tillsammans med sina assistenter levde som isolerade öar, utan vetskap om varandras existens. Då föddes tanken på BRASS, och försöken att skapa sociala kontakter och upplevelser även utanför trygghetssystemet. Tanken var att få de assistansberättigade att komma ut och träffa andra i samma situation, och i förlängningen få brukarna till att själva ta sig ut på aktiviteter och träffa andra i sociala sammanhang. Ytterligare ett syfte var att assistenter skulle få en möjlighet att träffa andra assistenter, detta för att skapa en ”vi-känsla” och ett sammanhang i en yrkeskår och som anställd i en organisation med Borås Stad som arbetsgivare.

2.4 Vad gör BRASS?

Sedan 2005 fram till våren 2007 har BRASS planerat och genomfört 54 aktiviteter för brukare med personlig assistans. Brukarmötet ger förslag till aktiviteter och sedan bestämmer samordnaren Sven-Bertil Salomonsson hur programmet ska se ut. Samordnaren i BRASS är en oundgänglig person som får allt att fungera, trots diverse svårigheter.

I bilaga 1 finns en förteckning över alla aktiviteter sedan januari 2005. Som exempel på aktiviteter kan nämnas vin- och ölprovning, en resa till Danmark, besök på Lisebergs jul-marknad, besök på idrotts- och kulturarrangemang, hemliga resor och besök på Falbygdens Ost. I regel innebär aktiviteten att man åker buss till en annan ort, vilket i sig medför en ganska omfattande logistik om det ska fungera för personer med svårigheter att förflytta sig.

Vad alla aktiviteter har gemensamt är att de ger upplevelser som inte hade varit möjliga utanför projektet, och att dessa upplevelser kan delas med andra brukare och med andra assistenter. På det viset skapas en samhörighet mellan deltagarna och man får delvis också en gemensam historia när man varit med om samma sak. Längre fram i rapporten ges en del beskrivningar av vad BRASS har betytt för brukarna och assistenterna.

2.4.1 Deltagare

Ungefär 30 procent av brukarna i Borås Stad har varit med på någon aktivitet. Det brukar vara mellan 5-15 brukare på varje aktivitet. Under perioden 2005 till våren 2007 har 401 brukare deltagit på någon organiserad verksamhet i BRASS. Många brukare har givetvis varit med på flera aktiviteter. Omkring 30 brukare med insatsen personlig assistans och drygt 40 personer med insats kontaktperson enligt LSS, har varit med på minst en aktivitet som organiserats av BRASS under den aktuella perioden.

För att kunna delta i aktiviteter är det nödvändigt för brukaren att assistenterna finns med. Vid dessa 401 tillfällen har 534 assistenter med sitt deltagande gjort det möjligt för brukaren att komma med på BRASS-aktiviteter. Många assistenter har givetvis varit med vid flera tillfällen men en bedömning är att omkring 100 assistenter deltagit vid minst ett tillfälle.

Antalet anhörigdeltagare är under perioden 30.

Tabell 1. Deltagare i BRASS -aktiviteter under perioden 2005 till juni 2007.

Perioden 2005-2007				
	Deltagare Brukare	Deltagare Assistenten	Anhöriga	Deltagare totalt
Våren 2005	61	98	1	160
Hösten 2005	71	96	7	174
Våren 2006	61	79	1	141
Hösten 2006	80	108	7	195
Våren 2007	128	153	14	295
Totalt	401	534	30	965

2.4.2 Planera och genomföra aktiviteter

Innan en aktivitet kan genomföras krävs massor av arbete, inte minst att logistiken ska fungera och att man måste ta hänsyn till olika brukares behov. Dessa uppgifter ligger på samordnaren, då denne fungerar som ”spindeln i nätet”.

Steg ett är att komma på en aktivitet som passar så många som möjligt. I det här fallet har samordnaren ett litet försprång, eftersom hans arbete på Rehab gjort att han lärt känna en del av brukarna och fått kännedom om deras begränsningar samt resurser.

Idéerna kläcks oftast på det så kallade brukarmötet. På dessa möten lämnar brukarna förslag på olika aktiviteter och samordnaren tar reda på om det är praktiskt möjligt att genomföra dessa.

När aktiviteten ligger som förslag, måste man skaffa fram viss information. Är resmålet handikappanpassat? Hur stora grupper kan man ta emot? Kostnader? Möjlighet till lunch? Avstånd till målet?

Om en resa känns genomförbar kommer *steg 2*. Hur många kan tänkas vara intresserade av att åka med? En förfrågan skickas ut till brukarna med information om arrangemanget, kostnad och senaste svarsdag.

Anmälan sker oftast genom telefonkontakt med samordnaren. Det blir på så vis personligt och bägge parter kan komma med frågor om sådana finns. Det kan finnas frågor som: Jag har specialkost, hur löser vi det? Jag är i behov av kylväst? Kan jag kyla mina extraklampor någonstans?

Det finns en mängd saker att tänka på eftersom brukarna har olika behov. Tanken med BRASS är att ingen ska känna sig begränsad och stanna hemma från någon aktivitet, utan det mesta ska försöka lösas.

Samordnaren måste även veta hur många assistenter brukaren behöver ha med sig. Antalet medföljande hänger naturligtvis ihop med *steg tre*, logistiken. Hur många fordon behövs? Hur många av brukarna måste transporteras sittande i sina rullstolar? Kan någon av assistenterna tänka sig att köra en personbil om det krävs?

Logistiken måste fungera in i minsta detalj, och oftast behöver man ha en reservplan. Det kan ju hända att en av chaufförerna eller personal blir sjuk. Färdrutter måste planeras och stämma, exempelvis att buss nr 1 hämtar brukare NN plus brukare AA plus respektive assistenter. Samordnaren planerar rutterna utefter brukarnas bostadsadresser.

De som anmält sig får sedan utförlig information om tid för avgång och vem som hämtar upp på den aktuella avresedagen.

Arbetet för att få till en aktivitet är ganska omfattande. Det krävs engagemang och tid. Tiden kan ibland vara knapp. Engagemanget uppstår både hos deltagarna och hos dem som arrangerar aktiviteterna genom att

man kan uppleva glädjen och betydelsen av aktiviteterna både hos brukarna och deras assistenter.

Brukarna får hem ett aktivitetsprogram i början av varje vår och höst och några dagar efter att dessa program nått brukarna går samordnarens telefon varm. Många anmäler sig i god tid för att få komma med i arrangemang med begränsat antal platser.

Brukaren betalar sin kostnad för aktiviteten själv och assistenternas utgifter står kommunen för. Priset som brukaren betalar är alltid ett självkostnadspris. Syftet med BRASS är inte att gå med vinst. Priset för en aktivitet som tipspromenad med korvgrillning, brukar ligga på tjugofem kronor per person. I det ingår en tipskupong och att man får äta hur många korvar man vill och dricka hur många läsk eller liknande man önskar. Priser till vinnarna delas ut och kostar naturligtvis ingenting extra.

2.4.3 Utflykt till Botaniska trädgården i Göteborg

Utflykten till Botaniska trädgården i Göteborg på våren 2005 är ett exempel på en så kallad hemlig resa. Resan var fullteknad långt i förväg. Fem brukare och nio assistenter packade in sig i bussen och gav sig av på hemlig resa, här skildrad av assistenten Anna Andersson.

En strålande dag i april var förväntningarna stora både hos brukare och assistenter. Vi skulle bege oss ut på en "hemlig resa". Vid tiotiden begav vi oss iväg mot okänt mål, gissningarna och spekulationerna var många men arrangören avslöjade inget. Då bussen körde upp på motorvägen med riktning mot Göteborg så var det många som trodde att "vi hade det", Liseberg, såklart! Jo, jo det kunde vi ju tro. Väl inne i centrala Göteborg och då Liseberg var passerat fick vi äntligen reda på vårt mål. Vi skulle få njuta en hel dag på Botaniska trädgården. Vid ankomsten några minuter senare var vi väldigt nyfikna och mycket kaffesugna, vi var eniga om att ta en fika i det vackra vädret innan vi började se oss omkring.

Efter kaffet hade vi fått nya krafter och var redo att strosa runt i omgivningarna som såg så inbjudande ut. Botaniska trädgården bjöd på många färgintryck, frisk luft och dofter av en mängd exotiska blommor. Såväl brukare som assistenter såg harmoniska, glada och nöjda ut. Tiden gick fort och det var dags för lunch, vi samlades vid ett långbord där vi njöt av den goda maten och varandras sällskap i solen. Ännu lite tid kvar att vandra runt på egen hand och försöka undkomma Sven-Bertils kamera, som han alltid är väldigt flitig med och som dyker upp när man minst anar det.

Lite senare på eftermiddagen var det dags att åka hem till Borås igen, vi hade lite tid över att avverka lite shopping i områdets butik. Det handlades godis, plantor, trädgårdsföremål med mera. Många ville ha souvenirer med sig hem för att bli påmindra om denna fantastiska resa till Göteborg och Botaniska trädgården. I bussen på vägen hem utbytte vi intryck och erfarenheter och var eniga om att Sven-Bertil återigen hade lyckats fantastiskt bra med sitt uppdrag.

2.4.4 Brukarmötet

De som deltar i aktiviteterna kallas samman till brukarmöte sex gånger per år. De som vill delta är välkomna. På brukarmötet bollas idéer om aktiviteter, och man diskuterar om de är genomförbara. Sven-Bertil samlar upp förslagen och arbetar fram ett verksamhetsprogram för kommande säsong. Verksamhetsprogrammet återkopplas till brukarmötet för eventuella korrigeringar och beslut.

Vid planering av aktiviteter kan assistenten ibland fungera som en länk mellan samordnaren och brukaren. Assistenten känner till brukarens behov och kan förmedla vad han eller hon kan eller vill, klarar eller inte klarar.

2.5 Rollen som samordnare

Samordnaren planerar och informerar om allt som rör BRASS-aktiviteter. Information skickas ut till alla brukare om vad som ska ske i ett kalendarium för ett halvår framåt. Sedan meddelar brukaren sitt intresse till samordnaren, även behov av färdtjänst och ledsagning meddelas. Vid själva aktiviteterna tar samordnaren hjälp av brukarnas personliga assistenter. Det kan gälla inköp, matlagning, transport eller logistik. Alla träffar dokumenteras med en berättelse och diverse foton.

Vikten av rollen som samordnare kan inte nog betonas. Här krävs olika formella kompetenser som kunskap om funktionshinder, vårdens organisation och organisationsförmåga. Men minst lika viktigt är att samordnaren känner brukarna på ett mer personligt plan och vet vad de vill få ut av BRASS, personen bör vara stresstålig och ha ett personligt kontaktnät, bör också tänka på att leverera fina upplevelser. Samordnaren måste tänka på att brukare och assistenter engageras i verksamheten, att de får goda erfarenheter så att de kan känna för-troende för och tillit till BRASS.

Samordnaren bör också kunna motivera och ge stöd både till assistenter och till brukare. Hos många funktionshindrade finns det ofta ett motstånd mot att göra gemensamma aktiviteter och komma ut på platser med vanliga människor. Många brukare skäms för sina skador och handikapp, och vill inte visa dessa för andra människor. Det är därför viktigt att göra det enkelt att komma med på BRASS-aktiviteter och visa att man kan leva med sin funktionsnedsättning ute i samhället.

Sven-Bertil – Jag har haft en brukare. Det tog honom nio år innan han vågade följa med på en rehabiliteringsresa. Det gäller att ge mycket stöd. Många tror att bara man sitter i rullstol, kan man inte göra så mycket. På BRASS-mötena talar jag om vad man kan göra, vart man kan åka, jag pratar om deras sak. Jag kan informera om att det finns resor de kan söka. De har bland annat varit på Frykcentret i Värmland, vilket varit väldigt uppskattat.

En kvalifikation som visat sig vara väldigt viktig är att samordnaren genom sitt förra jobb på sjukhuset träffat många utav brukarna på ett tidigt stadium i deras sjukdom:

Sven-Bertil – Man får en väldigt bra relation när man träffar dem på lasarettet när de är nysjuka. Man får en bra kontakt. Jag träffade en brukare första gången på ”rehabiliteringsavdelningen” där jag jobbade som vårdpersonal. När jag jobbade där var det viktigt att arbeta med ”händerna på ryggen”. Viktigt att uppmuntra till självhjälp med tillrop som: ”Detta klarar du!”

Samordnaren bör utöver det som redan nämnts ha en fin känsla för brukarna och deras upplevelsevärld. De är inte sällan sköra och lättkränkta.

Sven-Bertil – *Jag får tänka mig för. Till exempel om det är vinprovning. Åter de några mediciner så får jag inte tjata ”ska ni med på vinprovningen”, så att jag inte sårar dem.*

När det gäller resor och arrangemang liknar det i vissa delar en turistresa, men det är en högre grad av delaktighet hos resenärerna. Det behövs hjälpsamhet för att klara av alla lyft och förflyttningar. En assistent berättar i en gruppintervju:

Assistent 2 – *Sven-Bertil är en bra och positiv kraft, en bra reseledare. Han tar hand om alla, klappar om dem, så att de känner sig trygga. Han håller i alla trådarna, då känner alla sig trygga och att de tillhör gruppen. De lyssnar och vänder sig till Sven-Bertil. Alla känner sig välkomna.*

Sven-Bertil – *Även om vi är många, så försöker jag alltid att prata lite med alla.*

Assistent 2 – *Att Sven-Bertil alltid är med, gör att de känner en trygghet.*

Sven-Bertil – *Jag kan ibland låta lite envis, när någon är tveksam. Jag säger prova, testa! Så vågar de ta steget. Jag har jobbat mycket på sjukhusets Rehab och där måste man vara envis med att aktivera personer som är helt passiva om de ska komma igång och fungera i samhället.*

2.5.1 Två assistenter berättar om samordnarrollen

I ett utrönande samtal försöker två assistenter, Lars som är forskare och Sven-Bertil klarlägga vad rollen som samordnare innebär och vad Sven-Bertil's samordnarskap betyder, samordningsfunktionen och samordnarens roll som person.

Lars – *Hur hade BRASS varit om inte Sven- Bertil hade dragit i trådarna?*

Assistent 1– *Jag tror inte det hade funkat! Jag tror att ingen annan i organisationen hade tagit tag i det. Jag ser ingen annan som brinner för det så.*

Assistent 2 – *Sven-Bertil är jättebra. Han är som klippt och skuren för detta. Hur kommer det sig att du började med detta?*

Sven-Bertil – *Jag fick frågan för några år sedan när NN skulle flytta iväg. Jag jobbade då i en annan kommun och min chef Claes frågade om jag ville jobba med detta. Jag tyckte att man kunde prova. Det gick bra, som jag berättade förut, för jag kände många utav brukarna innan. Jag kände till deras bakgrund.*

Assistent 1 – *Sen har du ett sätt också som gör att det blir svårt att säga nej. Sven-Bertil lyfter fram allting så att allting blir så positivt. Samtidigt som han är så övertygande och envis.*

Assistent 2 – *Du måste vara bra på att organisera också. Det är ju du som ringer och bokar allting!*

Sven-Bertil – *Har de väl tagit steget och kommit med en första gång, så känner jag att de är med på alla aktiviteter som ligger i deras intresse. Jag kan ju inte tillgodose så att allt är roligt för alla, utan deltagarna väljer det de är intresserade av.*

Assistent 2 – *Det ger positiva vibrationer, ringar på vattnet. Trygghet, Sven-Bertil är som en stor pappa. En pappa för alla! Sedan träffar vi assistenter och brukare dig oftare. Man ringer och kollar läget och har man någon fråga, så fixar du det. Sven-Bertil är en mellanhand som är överallt hela tiden och man vet att han alltid hjälper till. Är det något som han inte vet, tar han reda på det och ringer tillbaka.*

Lars – *Du får mycket beröm Sven-Bertil. Du verkar vara rätt man på rätt plats!*

2.6 Finansiering

BRASS har som enda personalutgift en samordnare som arbetar 50 procent med denna uppgift. Lön och sociala avgifter och omkostnader för BRASS-aktiviteterna uppgår till cirka 175 000 kronor per år. Med andra ord blir kostnaden ungefär 1,75 promille av kommunens assistansbudget. Rent organisatoriskt är BRASS-samordnaren direkt underställd sektionschefen för verkställighet av personlig assistans, ledsagare, avlösare, kontaktpersoner och handikappgruppen, det vill säga omkring 700 anställda. Samordnaren lägger fram aktivitets- och kostnadsförslag till sektionschefen. De förslag som samordnaren lägger fram grundas vanligtvis på förslag från brukarna själva, exempelvis vid BRASS-möten. Men även samordnaren själv tar initiativ till aktiviteter, exempelvis hemlig resa.

2.7 BRASS och kommunen

BRASS-verksamheten ingår i ”Sektionen för personlig assistans, kontaktpersoner, ledsagare, avlösare och handikappgruppen”. Det framgår av namnet på sektionen vilka slags tjänster man tillhandahåller. Insatsen riktar sig till svårt funktionshindrade som behöver hjälp, bland annat med personlig hygien, att äta, att kommunicera och med annan personlig service. Insatsen är enligt LSS och/eller LASS.

Sektionen ingår sedan två år tillbaka i Sociala blocket. Det är en central enhet för hela Borås Stad med ansvar för individ- och familjeomsorgen, handikappomsorgen och socialpsykiatrin samt vissa kommun-gemensamma uppgifter. BRASS finns som en verksamhet inom handikappomsorgen.

Handikappomsorgen ansvarar för stöd och service till funktionshindrade under 65 år. Det övergripande målet för handikappomsorgen är att uppnå full delaktighet och jämlikhet så att personer med funktionshinder kan leva som andra.

Handikappomsorgen arbetar efter normaliseringsprincipen, vilket innebär att en person med funktionshinder ska ha samma rättigheter och skyldigheter i samhället som andra.

Personer med omfattande och varaktiga funktionshinder kan erbjudas personlig assistans enligt LSS och/eller LASS, och därmed också BRASS-verksamheten.

3. BRASS OCH LAGSTIFTNING

Samhällets stöd till personer med funktionshinder regleras av två lagar, LSS (1993:387 Lag om stöd och service till vissa funktionshindrade) och LASS (1993:389 Lag om assistansersättning. Dessa lagar trädde i kraft den 1 januari 1994. LSS är förmodligen den reform som mest har flyttat beslutsrätten från organisationen till individen personligen.

Insatsen personlig assistans är en av tio insatser i LSS. Lagen ger den enskilde personen möjlighet att själv välja vem som ska anordna assistansen. Den assistansberättigade brukaren kan själv, som tidigare nämnts, välja att få sina assistenter via kommunen eller via ett privat assistansbolag. Brukaren kan också välja att själv bli arbetsgivare för sina assistenter eller gå in i ett kooperativ, en förening som då är formell arbetsgivare.

3.1 LSS - Lagen om stöd och service

I LSS § 5-6 anges övergripande syften och mål för alla de insatser som omfattas av lagen. I förarbetena till LSS och LASS motiveras införandet av rätten till personlig assistans. Där anges självbestämmande och inflytande som viktiga skäl till införandet av denna rätt. Sedan den 1 juli 2005 innehåller paragraf 6 i LSS ett krav på att verksamheten enligt denna lag ska vara av god kvalitet. Vidare anges att kvaliteten i verksamheten systematiskt och fortlöpande ska utvecklas och säkras.

3.2 LSS genom tiderna

1967 införs Omsorgslagen.

1980 kommer Socialtjänstlagen där vissa rättigheter för personer med funktionshinder regleras.

1982 lanseras begreppet personlig assistans för första gången i Sverige i en debattartikel.

Det är Independent Living-rörelsen, med rötter i USA som driver på.

1987 Personlig assistans bedrivs från och med 1987 i projektform i några kommuner, ibland med stöd från Allmänna Arvsfonden.

1989 permanentas vissa projekt i Stockholm.

1993 klubbar riksdagen igenom LASS, Lagen om assistansersättning och LSS-reformen, Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade.

1994 börjar LSS och LASS att gälla, och en ny yrkesgrupp, personliga assistenter växer fram. Innan LSS har, bortsett från de projekt som fanns, personer med funktionshinder i huvudsak fått stöd och service genom hemtjänsten, på gruppboenden och ännu tidigare på institutioner och inom långvården.

2001 ändras LSS så att rätten till assistansersättning finns kvar även efter det man har fyllt 65 år.

2004 den nuvarande LSS-kommittén tillsätts, vilket är den första större översynen av reformen.

Källa: Kommunalarbetaren nr 11, 2007

3.3 Rättighetslag

LSS är en rättighetslag som ska garantera personer med omfattande och varaktiga funktionshinder goda levnadsvillkor, att de får den hjälp de behöver i det dagliga livet och att de kan påverka vilket stöd och viken service de får. LSS ger rätt till särskilt stöd och särskild service som människor kan behöva utöver det som de kan få genom annan lagstiftning. LSS är ett komplement till andra lagar och innebär inte någon inskränkning i de rättigheter som andra lagar ger. En begäran om stöd och service från en person som ingår i lagens personkrets bör i första hand prövas enligt LSS om det är en insats som regleras i lagen. Motivet till detta är att det i allmänhet får antas vara till fördel för den enskilde.

LSS gäller för:

- Personer med utvecklingsstörning och personer med autism eller autismliknande tillstånd.
- Personer med betydande och bestående begåvningsmässigt funktionshinder efter hjärnskada i vuxen ålder föranledd av yttre våld eller kroppslig sjukdom.
- Personer som till följd av andra stora och varaktiga fysiska eller psykiska funktionshinder, som uppenbart inte beror på normalt åldrande, har betydande svårigheter i den dagliga livsföringen och omfattande behov av stöd och service.

Enligt LSS finns det tio olika insatser som kan komma i fråga för en funktionshindrad person.

1. Rådgivning och annat personligt stöd (råd och stöd)
2. Biträde av personlig assistent
3. Ledsagarservice
4. Biträde av kontaktperson
5. Avlösarservice i hemmet
6. Korttidsvistelse utanför det egna hemmet
7. Korttidsvistelse för skolungdom över 12 år
8. Boende i familjehem eller bostad med särskild service för barn och ungdom
9. Bostad med särskild service för vuxna
10. Daglig verksamhet

Kontaktpersoner: Enligt LSS ska en kontaktperson vara en medmänniska och bör inte ses som ett professionellt stöd. Det är en person som har ett stort engagemang och intresse för andra människor. Det finns inget krav på särskild yrkeskompetens. En viktig uppgift är att bryta den funktionshindrades isolering genom samvaro och hjälp till fritidsverksamhet.

Avlösarservice: Syftet med avlösarservice är att reducera familjens känsla av belastning och verka för att exempelvis föräldrarna får ökade möjligheter till egna aktiviteter. Det sker genom att en person har hand om den funktionshindrade i hemmet.

Ledsagare: Ledsagarservicen ska ge personer med funktionshinder ökade möjligheter att ha kontakter med andra och delta i samhällslivet. Man får ledsagning för att besöka vänner, delta i fritidsaktiviteter eller för att promenera, med mera.

Handikappgruppen: Arbetar med avlösarservice och ledsagning enligt LSS-beslut. De har även hemtjänst för förståndshandikappade som bor i eget boende. Vidare har handikappgruppen hemtjänst och social service för döva och en heminstruktör för synskadade som tränar och instruerar synskadade i synhjälpmedel.

Personlig assistans: Personer med omfattande och varaktigt funktionshinder kan ansöka om personlig assistans. Det är också dessa som är BRASS centrala målgrupp.

3.4 Personlig assistans

Med personlig assistans avses enligt 9a § LSS personligt utformat stöd som ges av ett begränsat antal personer åt den som på grund av stora och varaktiga funktionshinder behöver hjälp med sin personliga hygien, måltider, att klä av och på sig, att kommunicera med andra eller annan hjälp som förutsätter ingående kunskaper om den funktionshindrade. Detta stödbehov kallas grundläggande behov. Den som har behov av personlig assistans för sina grundläggande behov har även rätt till personlig assistans för andra personliga behov. För att en person ska kunna komma ifråga för bedömningen av rätten till personlig assistans måste

personen omfattas av LSS.

Personer med stora funktionshinder kan ha rätt att få biträde av en eller flera personliga assistenter. Man kan antingen, som tidigare nämnts, få assistans genom kommunen eller få ekonomiskt stöd och själv vara arbetsgivare eller anlita till exempel ett kooperativ eller annan utförare.

Om man har behov av personlig assistans för sitt dagliga liv mer än 20 timmar per vecka har man rätt att få assistansersättning, LASS. Försäkringskassan beslutar om assistansersättning. Även vid dessa beslut har kommunen ekonomiskt ansvar för de 20 första timmarna. Personlig assistans ska ha beviljats innan personen fyller 65 år och antalet assistanstimmar kan inte utökas efter 65-årsdagen.

3.4.1 Yrket personlig assistent

Det finns i dag 54 000 yrkesverksamma personliga assistenter i Sverige, uppges i Assistanskommitténs delbetänkande 2006. I genomsnitt har personliga assistenter arbetat i 5,2 år. Elva procent har arbetat mer än tio år.

Som personlig assistent stödjer du en annan människa i vardagen, i hans eller hennes hem, ger omvårdnad och hjälper till med vardagssysslor på brukarens egna villkor. Arbetet ställer krav på kunskap och på ett professionellt förhållningssätt. Alla som får en insats med personlig assistans är unika. Behoven varierar från en person till en annan.

Det är brukaren själv, eller dennes ombud som själv bestämmer vad som ska göras och hur hjälpen ska se ut. En personlig assistent ska vara lyhörd. En assistent får aldrig ta över och bestämma över brukaren. Som personlig assistent är du både gäst och assistent hemma hos någon. Brukaren ska vara delaktig i allt som den personliga assistenten gör, man skickar till exempel inte assistenten på ärenden eller till tvättstugan utan brukarens medverkan. En assistent ska vara delaktig med det som brukaren inte klarar på grund av sitt funktionshinder. Det kan vara som minnestöd, laga mat, sköta hushåll, vara ögon, öron, armar och ben, göra inköp, planeringar, beställa tid för läkare, färdtjänst etcetera.

Jörgen Erlandsson har i *Hunden som bet* (1999) utifrån egna erfarenheter skildrat skillnaderna mellan att vara "assistent" och att vara "personal".

Det finns för övrigt en mycket markant skillnad mellan att vara assistent och att vara ja, personal. Mellan en personalare och en personlig assistent. Vill ni få några exempel?

En personalare uppmuntrar mig att titta på tv medan hon städar eftersom det går fortare då, jag stör ju inte under tiden. En personalare har minsann tvättat förr, sorterar tvätten själv, och väljer sitt eget tvättmedel. En personal ska bara titta på priset i affären, och bara fråga en sak, och titta igen. En personal bjuder mina föräldrar på kaffe, styr samtalet, och låter sig berömmas. En personal är nöjd med sitt eget arbete när hon ser sina egna resultat.

En personlig assistent påpekar en, högst två gånger att jag har döskitigt i lägenheten, men väntar med att städa tills jag har tid och lust. En assistent tycker det är skönt att jag är med i tvättstugan, och förstår att jag själv vill dela upp min tvätt. En assistent säger hej, men ställer sig inte och diskuterar med sina kompisar på stan, eller i telefon. En assistent bjuder inte mina vänner och besökare på fika, men finns alltid till hands. En assistent känner sig tillfreds med jobbet när jag är nöjd (Erlandsson 1999, s 45).

3.4.2 Assistenters anställningsformer

De som utför insatsen ”personlig assistans” kallas för personliga assistenter. De är anställda av Borås Stad. Som anordnare finns även ekonomiska föreningar och privata företag. Borås Stad har omkring 350 assistenter anställda.

Borås Stad har som mål att assistenterna ska ha genomgått en personlig assistentutbildning. Redan anställda assistenter erbjuds också att genomgå utbildningen. Omkring 80 anställda har denna utbildning. Omvårdnadsprogrammet, fritidsledarutbildning, barn- och fritids-programmet eller pedagogisk utbildning utgör annars en bra grund för att arbeta som personlig assistent, avlösare eller ledsagare. Borås Stad fortbildar även sin personal inom bland annat bemötande och ger specialinriktade utbildningar emot brukares olika funktionshinder. Sektionen har 220 kontaktpersoner och ett 60-tal avlösare och ledsagare. Slutligen finns timanställd personal motsvarande 25 heltidsanställda. Intentionen med LSS är att den som ska ha assistans själv ska få välja vem som är bäst lämpad. Man kan välja en ”yrkesperson” eller en anhörig. Dessa anställs av kommunen på olika avtal, så kallade HÖK-avtal respektive PAN-avtal.

HÖK är en förkortning av anställning enligt avtalet: ”Huvudöverenskommelse om lön och allmänna anställningsvillkor samt rekommendation om lokalt kollektivavtal m.m.” PAN är en förkortning av anställning enligt avtalet: ”Överenskommelse om lön och anställningsvillkor för personlig och anhörigvårdare.” Det finns två versioner av PAN-anställning, dels PAN-anställning gemensamt hushåll där den anställde får arbeta högst 52 timmar per vecka, och dels PAN-anställning övriga där den anställde får arbeta högst 40 timmar per vecka.

Huvudsakliga villkor med PAN-anställning:

- Särskild person som den assistansberättigade har krav på ska anställas som personlig assistent, utan att kommunen kunnat påverka urvalet av sökande. Personen saknar också omvårdnadskompetens eller ställer sig inte till förfogande för andra arbetsuppgifter.
- Person som är boende i hushållsgemenskap med den assistansberättigade.
- Pensionsgrundande.
- Lön per arbetad timme.
- OB-ersättning är inkluderad i lönen för personlig assistent som lever i hushållsgemenskap med den som får assistansen.

Huvudsakliga villkor med HÖK-anställning

- Man blir anställd i kommunen och kan komma att förflyttas inom förvaltningen eller inom kommunen om verksamheten så kräver.
- Utbildningskrav.
- Anställningen är inte knuten till en assistansberättigad.
- Anställning enligt grunderna för Lagen om anställningsskydd (LAS) med en tillsvidareanställning (eventuellt provanställning i sex månader).
- Om assistansen upphör ska kommunen söka ersättningsarbete, i första hand inom personlig assistans.

Om man är anställd på HÖK-avtalet regleras anställningsformen i Allmänna bestämmelser (AB 01). Enligt dessa villkor har man i princip samma företrädesrätt till återanställning som i LAS. En månads uppsägningstid gäller vid uppsägning från arbetstagarens sida. Från arbetsgivarens sida varierar uppsägningstiden beroende på ålder, anställningstid och orsak till anställningens upphörande.

PAN-avtalet innebär en visstidsanställning. Anställningen är knuten till assistansuppdraget, så den upphör då uppdraget avslutas eller om arbetsgivaren har särskilda skäl till att säga upp arbetstagaren. En ömsesidig uppsägningstid om en månad gäller och anställning enligt LAS ger inte företrädesrätt till återanställning.

Personliga assistenter anställda på HÖK-avtalet har starkare anställningsskydd än de som är anställda på PAN-avtalet och omfattas av samma anställningsskydd som kommunalt anställda arbetstagare med tillsvidareanställning.

3.4.3 Nätverksgruppen för personliga assistenter

Det finns en nätverksgrupp för assistenter anställda av Borås Stad. Den bildades under 2005. Den arbetar med frågor som LSS-lagens intentioner, kompetenshöjande insatser, initiera fortbildnings- och utbildningsbehov, öka sammanhållning för yrkeskåren, synliggöra yrket, höja statusen och få anställda att stanna kvar i yrket, förbättra arbetsmiljön och arbetsvillkoren. Detta är ett sätt för Borås Stad att vara en attraktiv arbetsgivare och det finns tecken som tyder på att personalen väljer Borås Stad som arbetsgivare framför privata anordnare. Som ett led att ge brukarna service av hög kvalitet och personalen utvecklingsmöjligheter är det viktigt att fortsätta arbetet med BRASS och brukarrådet. Troligtvis kan det också leda till att brukarna i högre utsträckning väljer kommunens verksamhet framför privata anordnare.

4. FEM BRUKARES BERÄTTELSE OM BRASS

Syftet med det här kapitlet är att redovisa fem brukares erfarenheter och värdering av BRASS. I texten heter brukarna Linda, Gerd, Arne, Göran och Barbro men i verkligheten heter de något helt annat. Samordnaren valde ut undersökningsdeltagarna och tillfrågade dem om de kunde skriva ned sina erfarenheter av BRASS utifrån frågan: Vad tycker du om BRASS? Berättelserna redovisas nedan. Brukarens berättelse var utgångspunkten för samordnarens reflektion och tankar kring hur BRASS kan tänkas ha påverkat brukarens livssituation och välbefinnande. Rent praktiskt gick det till så att forskaren läste upp brukarens skriftliga berättelse varpå samordnaren fick reflektera kring denna med stöd av några frågor: Hur har BRASS konkret påverkat personens livssituation? Hur mår brukaren innan, och hur mår brukaren idag? Har anhörigas situation påverkats? Har självkänslan påverkats? Har personens sociala kontaktnät förändrats? Samtal om brukarnas berättelser spelades in på band och skrevs senare ut ordagrant. Detta material har redigerats och redovisas nedan under rubriken ”samordnarens tankar”.

4.1 Linda (brukare 1)

Linda insjuknade i MS redan som 17 åring. Det är femton år sedan. Sedan många år tillbaka är hon helt rullstolsburen och beroende av sina assistenter. Hon blev mer och mer isolerad i sin bostad med sina assistenter. Idag har hon fyra stycken. ”De känner varandra väldigt väl, det är nästan som ett familjeföretag”, säger samordnaren.

Linda har varit med i BRASS sedan starten 2003. Hon deltar numera i alla aktiviteter som ordnas av BRASS, allt från studiebesök, matlagning till resor som har gjorts. Hon är även aktiv i brukarrådet. Samordnaren, som känner Linda väl, berättar:

Sven-Bertil – *Det är en sjukdom som går i skov, men hon går mot strömmen fullständigt nu. Många blir sämre i den här sjukdomen, men hon blir bättre. Från att inte ha kunnat förflytta sig från stol till stol, eller från rullstol till säng - går hon i lägenheten utan att hålla sig i någonting. Hon rör sig mera fysiskt nu. Med rullator kan hon gå cirka en kilometer utan problem. Hon använder även kryckor.*

Lars – **Vad säger läkaren om detta?**

Sven-Bertil – *Sist stod han bara och gapade och fattade ingenting! Nästa gång hon träffar läkaren ska hon inte gå in med rullatorn, utan gå in själv, ett mål som hon har.*

Det framgår tydligt av samordnarens bedömning att BRASS har medverkat till att Linda kommit ut från sin lägenhet, träffat folk och skapat sig upplevelser. Samordnaren lägger också märke till en förändrad självbild och ett ökat självförtroende.

Sven-Bertil – *I och med att hon har fått assistenter och att hon har varit med i BRASS, så har hennes livssituation ökat från att vara värt ingenting, till full styrka. Hon ser framåt, mycket aktiv. Hon är ute på konserter och småsaker själv också. Hon var inte ute på något innan. Helt isolerad! De hon kände var mamma, pappa och sina assistenter.*

Hon har också blivit friskare, och det är inte uteslutet att ett kraftigt fördjupat socialt liv har varit en gynnsam faktor som medverkat till en förbättrad hälsa. Samordnaren pekar på det förhållandet att Linda genom sitt engagemang i BRASS också kan vara med och skapa något gott för andra, bereda möjligheter för andra

i en liknande situation som hennes egen att komma med på olika utflykter och studiebesök. Linda skriver:

Jag tycker att BRASS är bra. Alla kanske inte gillar alla aktiviteter men i och med att variationen är så stor finns det alltid något som passar mig. Dessutom kan man komma med förslag på aktiviteter på våra brukarmöten. Genom BRASS har jag fått vara med om saker som jag aldrig skulle ha gjort annars och jag har träffat andra brukare på aktiviteterna som jag blivit god vän med. Vänner kan man aldrig få för många av. Det är väldigt trevligt att åka iväg ett gäng och hitta på något kul tillsammans och kanske äta en bit mat. Matlagningskvällarna är särskilt mysiga för då lagar vi maten tillsammans och sen dukar vi och äter. Alla gör vad de kan. Studiebesöken kan också vara mycket lärorika och intressanta. BRASS sätter en guldkant på vardagen.

Samordnarens tankar:

Sven-Bertil – *Från början var Lindas sociala kontaktnät helt uttraderat på grund av sjukdomen. Gamla vänner svek henne, men familjen har hela tiden stöttat henne. Hon var väldigt passiv, gjorde ingenting, pratade inte så mycket. Hon vågade inte föra en konversation med någon hon inte kände. Genom BRASS har hon fått lära känna mer människor, som hon inte hade någon kontakt med innan. De träffas och umgås även på fritiden. Hennes kontaktnät har blivit mycket större.*

Lars – *Hur mår hon idag?*

Sven-Bertil – *Idag är hon väldigt aktiv och säger ifrån: ”Det här klarar jag själv.” Hon går ut på stan tillsammans med andra, mera verbal, pratar mer när man för en diskussion. Om hon går på restaurang, så läser hon själv menyn och beställer, vilket hon inte gjorde innan. Det fick assistenten göra i hennes ställe. Nu har hon blivit mycket mera initiativrik, talar om vad hon vill. Hon mår idag betydligt bättre. Har en annan relation till sin assistent idag, hon hävdar sin vilja och assistenten hjälper henne. Förr var hon passiv, ville att andra skulle bestämma, komma med förslag. Idag bestämmer hon själv: ”Det här vill jag!” En stor förändring är hennes sociala nätverk och hennes vilja, att hävda sin vilja.*

Lars – *Hur kan man koppla detta till BRASS?*

Sven-Bertil – *Förrut tyckte hon att det var bättre att stanna hemma, idag vågar hon gå ut i samhället, vågar ta för sig. På brukarmötena i början sa hon ingenting, satt bara och tittade. Fick hon någon fråga, så frågade hon i sin tur sin assistent, vad tycker du att jag vill? Men nu är det hon som säger, att det här vill jag göra! Ett exempel var att vara på Radio Sjuhärad, det var hon som ville det. Förr kunde hon inte uttrycka sin vilja, medan hon idag kan ingå i sammanhang där hon uttrycker en gemensam vilja för flera brukare. Hon kan lägga sig i en diskussion, hon kan säga till, hon kan hävda sig.*

Lars – *Det är jättekul att se framstegen?*

Sven-Bertil – *Nu kan hon även uttrycka sig i skrift på ett annat sätt. Förut kunde hon inte skriva. Nu sätter hon sig själv och skriver. Hon har börjat skriva ”min berättelse. Hon vill ha med viktiga händelser i sitt liv, från det sjukdomen bröt ut, vad hon gjort och vad som hänt.*

Lars – *Hjälper ni henne med detta?*

Sven-Bertil – *Ja delvis, eftersom det var en period när hon var som sjukast som allt är borta för henne. Vi försöker ta fram det med hjälp av hennes föräldrar. Hon vill få ihop ett kompendium, en liten bok utav detta. Hon är mycket för att visa och berätta för andra hur hon har det, sådant existerade inte förut: ”Det här är min livssituation, det här har jag varit med om från start fram tills idag.” Detta tycker vi är jättespännande!*

4.2 Gerd (brukare 2)

Läsaren mötte Gerd redan i inledningen av denna text. Då berättade hon om sina positiva erfarenheter av BRASS, främst julmarknaden på Liseberg. Gerd är en kvinna på drygt 50 år. Hon är gift och bor med sin man. Gerd drabbades av en stroke för tio år sedan. Hon blev då halvsidesförlamad och hennes talförmåga försvann. Skadorna finns fortfarande kvar med vissa förbättringar i talet. Gerd har idag två ordinarie assistenter.

Samordnaren lärde känna Gerd redan som patient på sjukhusets rehabiliteringsavdelning där han arbetade då. Han har därför en ganska lång överblick över skadetiden och rehabiliteringen.

Gerd skämdes för att inte kunna prata och för att inte klara av att röra sig utan hjälp och att äta utan att spilla. Hon ville inte visa upp dessa brister för andra, och blev därför ganska isolerad i sitt hem. Här har BRASS kunnat erbjuda en förändring i vardagen, och inte minst viktigt har det varit att motivera Gerd att komma med på den första aktiviteten. Sedan har det bara rullat på, berättar samordnaren. Hon har blivit modigare i att tala trots stora svårigheter att formulera ord och meningar, menar samordnaren. Hon har till och med varit ordförande vid brukarrådets sammanträden. Gerd skriver om BRASS:

BRASS tillkomst är något av det bästa som hänt för oss brukare. Våra BRASS-möten är trevliga och sker i en lättsam atmosfär, med fika och småprat. Förslag på aktiviteter förs fram här och blir senare ett program, där jag kan välja de aktiviteter som passar mig. Allt kan inte passa alla. På resor och utflykter som vi gör, känns det som att vi hör ihop. Jag känner gemenskap med andra brukare mycket tack vare resformen buss plus bil. För mig har BRASS blivit ett lyft. Jag väntar på vår- respektive höstprogrammen för att se vad som dyker upp. För säkerhets skull brukar jag boka de aktiviteter jag vill var med på så fort jag kan.

Samordnarens tankar:

Sven-Bertil – *Det var ett motstånd ifrån början, upplevde jag, för henne att komma ut. Den här kvinnan känner att hon spiller och sölar, när hon äter. Känner då att hon ”inte kan med” att åka med. Från att ha varit med någon enstaka gång, har hon nu blivit stamgäst. Hon är med på rubbet i stort sett. Det spelar ingen roll om vi åker jättelångt, från tidig morgon till sen kväll, hon hänger med. Hon var till exempel med på matlagningen sist. Hon har med sig sin ”gubbe”. Han följer också ofta med, utöver assistenten. Han tycker det är trevligt att träffa andra, som är funktionshindrade*

och har assistenter. Han är väldigt glad när han är med oss. Han är en väldigt trevlig person. Han är inte bara med sin fru, utan han tar kontakt med andra brukare och skojar med dem. Många har ju inte så stort kontaktnät. Han deltar och sprider glädje. Jag upplever att BRASS är jättebra för henne. Hon är väldigt snabb på att boka aktiviteter. Jag hinner knappt lämna ut programmen, så anmäler hon sig till hela säsongen på en gång! Hon brukar aldrig hoppa av något. Jag upplever att hennes situation har blivit mycket bättre, i och med att hon vågar gå ut på restaurang nu. ”Det är inte så farligt att söla. Man måste inte prata så mycket själv”. Hon tycker det är mer lättsamt att vara med nu.

Lars – Kommer hon ut i andra sammanhang?

Sven-Bertil – *Förr såg man henne aldrig på stan. Nu kan man gå på henne tillsammans med en assistent, när de ska gå och fika.*

Lars – Självkänslan har alltså gått upp en del?

Sven-Bertil – *Ja, det har den. Hon vågar gå ut mera, vågar vara med andra människor i samhället. Vågar man inte gå ut bland människor, då får man heller ingen social tillhörighet.*

4.3 Arne (brukare 3)

Arne är i 50-årsåldern. Han är född med en CP-skada och är nära nog totalförlamad, och därför rullstolsburen. Han har sex assistenter i sitt team med dubbelbemanning.

Han har en viss förmåga att röra händer och det är med händerna som Arne kommunicerar. Han kan inte prata utan meddelar sig med omvärlden, oftast via assistenterna, genom ett hjälpmedel. Här motsvaras ett ord av en fyrsiffrig kombination. 2365 kan till exempel betyda ”sol”. Sifferkombinationen skrivs in i dataprogrammet och fram kommer det aktuella ordet. Det finns också en ordlista som assistenterna använder. Det ord som Arne vill säga anger han genom att med handrörelser räkna fram sifferkombinationen. För ordet sol räknas första stället i sifferkombinationen med två handrörelser, andra stället med tre, tredje med sex och fjärde med fem. Assistenten avläser rörelsen och skriver in kombinationen på datorn. Arne kan omkring 3000 ord i denna kodade form. Det går inte så snabbt att tala i detta teckenspråk, men det går. Assistenterna blir också duktiga på att tolka och förstå när de blir vana att använda det här språkhjälpmedlet.

Samordnaren beskriver Arne som en väldigt aktiv man, som är ute mycket och har ett aktivt liv. Han tillhör en personkrets som har daglig verksamhet några timmar varje för-middag. Han är alltså inte enbart beroende av BRASS utåtriktade aktiviteter, utan har lite andra aktiviteter också, säger samordnaren. Arne skriver om BRASS med hjälp av sin assistent:

Jag tycker det är bra att BRASS finns. Eftersom utbudet av aktiviteter är relativt stort finns det ofta något som tilltalar mig. Jag är dock en brukare som är aktiv och påhittig av mig. Jag brukar försöka hitta på roliga aktiviteter lite då och då även utan BRASS. Genom att delta på aktiviteter som BRASS anordnar får jag och mina assistenter möjlighet att komma i kontakt med andra brukare och assistenter. Jag tycker att resan till Danmark våren 2005 var rolig. Det var trevligt att komma iväg på en tur över dagen tillsammans med andra. Ölprovnings är en annan aktivitet som jag tycker varit rolig. Hoppas att detta fortsätter i framtiden. Jag är och kommer att förbli en trogen deltagare. Tycker om er alla! BRASS får mig att skratta. Jag hoppas att det fortsätter.

Samordnarens tankar:

Arne är som sagt en aktiv person. Han har valt vissa grejer som han tycker är trevliga. Han är ofta med när vi åker till Lisebergs julmarknad, ölprovning och Danmarksresor. Det är han mest intresserad av. Han har också varit med på matlagning några gånger, men han är inte med på studiebesök. Han kanske är med på en tredjedel av aktiviteterna.

Sven-Bertil – *Jag tycker att han hade en bra livssituation så gott det gick också före BRASS kom till. Men genom BRASS kommer han i kontakt med andra brukare. I och med att han har svårt att kommunicera, tycker hans assistenter att det är trevligt att komma ut och prata med andra assistenter. Annars kanske det skulle ha blivit lite större genomströmning utav personal. Det kan vara påfrestande att behöva räkna så fort han gör ljud ifrån sig. Det är jättebra och viktigt för hans grupp att träffa andra assistenter.*

Lars – *Kan det vara fler än en som följer med på någon aktivitet?*

Sven-Bertil – *Ja, oftast är det två assistenter i tjänst jämt. Han har dubbelbemanning. Han behöver mycket hjälp med ”räkningen” då han ska kommunicera, och han har svårt att svälja när han äter, och han måste därför matas.*

Lars – *Förbättras assistenternas arbetsvillkor genom att de kan träffas?*

Sven-Bertil – *Ja, det tror jag, och jag talar av egen erfarenhet. Men tack vare att han är aktiv i samhället och är mycket ute med BRASS, så öppnas möjligheter även för assistenterna till socialt umgänge.*

Lars – *Här har vi ett exempel på strukturlikhet eller en parallellprocess mellan brukarnas isolering och assistenternas isolering. När brukarna börjar öppna upp sig, till exempel genom aktiviteter hos BRASS, så innebär detta att assistenterna också bryter isoleringen när de träffar andra assistenter, och brukare med för den delen.*

Sven-Bertil – *Precis. Det hade varit mycket jobbigt om man skulle arbeta mycket utan att träffa andra arbetskamrater i det här läget. Det hade varit fruktansvärt jobbigt. För även assistenterna är ju människor.*

Lars – *Hur har BRASS påverkat Arnes livssituation?*

Sven-Bertil – *Det har inte påverkat honom lika mycket som de andra vi pratat om tidigare, i och med att han är ute mycket och påhittig själv. Men BRASS har påverkat hans grupp, för nu är inte gruppen bara ute i samhället utan nu är de ute och ihop med BRASS, det vill säga med andra brukare och assistenter. Då kan man ju prata med andra människor i samma situation. Är man ute själv med honom har assistenten ingen att prata med, men är de ute med BRASS finns det andra assistenter att prata med.*

Lars – Så när assistenter kommer till BRASS kan de utveckla sina nätverk?

Sven-Bertil – *Precis. I och med att han är ute så har han inte det nätverket för assistenterna. Men när han är i BRASS-aktiviteter, så genereras ett socialt nätverk även för assistenterna.*

Lars – Assistenterna har alltså god nytta av att träffa varandra?

Sven-Bertil – *Ja, men i detta fall är det extra positivt för assistenterna att komma med på aktiviteter i BRASS, i och med Arne har svårt att kommunicera.*

4.4 Göran (brukare 4)

Göran är runt 50 år och har stora funktionshinder efter två strokes. Han sitter i och förflyttar sig med rullstol. Han har svårt att tala men förmår att svagt viska fram ett fåtal ord. Med tålamod kan han kommunicera med sina assistenter och assistenterna har lärt sig att tyda honom och förstå vad han vill säga och göra. Hjärnan är det i sig inget fel på men talet är blockerat.

Göran är med på många BRASS-aktiviteter men han är inte med på allt. Han är sportintresserad. Han har det man kallar daglig verksamhet varje dag, det vill säga att han finns i en verksamhet som kommunen bedriver där det finns social gemenskap och sysselsättning. Göran skriver:

Vad tycker jag om BRASS? Innan jag gick med i BRASS var livet tråkigt. Det fanns inte mycket att göra. Vinprovning älskar jag, maten är god. Man kommer ut på aktiviteter som man av olika anledning inte hade haft möjlighet till att genomföra själv av olika anledningar. Det är också bra att det går att ge förslag själv. Jag gillar vin- och ölprovning, Danmarksresa, grillkvällar, med mera. Man är inte lika isolerad nu som innan vi kom i kontakt med BRASS och dess verksamhet.

Samordnarens tankar:

Sven-Bertil – *Aktiviteterna i BRASS har påverkat honom kraftigt, tycker jag. När jag träffade honom första gången, så var han en väldigt orolig man. Han hade svårt att sitta still med sin rullstol, han skulle hela tiden köra, köra fram och tillbaka. Jag upplever att han har blivit mindre orolig nu. Och han röker betydligt mindre också, Hans assistenter har talat om att han pratar mera med sina anhöriga nu. Genom BRASS har Göran kommit ut mera i samhället. Jag upplever alltså att han har minskat sin isolering kraftigt. Hans assistenter har berättat för mig att när han förut skulle iväg på sin dagliga verksamhet, så fick de nästan ”sparka” iväg honom. Nu ser han fram emot aktiviteterna i BRASS och att gå till sin dagliga verksamhet.*

Göran är ganska ny i BRASS-aktiviteter. Han har varit med ett år bara. Samordnaren har uppfattat att han kommunicerar mera nu än vad han gjorde i början: ”Han känner igen mig. Han pratar om saker som ska hända, har jag hört genom andra assistenter.”

Sven-Bertil – *Jag upplever att BRASS är jättest positivt för honom. Speciellt Danmarksresan minns jag. Han var jätteglad. Göran hade det kärvt ekonomiskt,*

så han funderade på om han hade råd att köpa ett fiskedrag. Då råkade han spela på banditen och fick jackpott. Han vann flera tusen och blev otroligt glad. Det gick knappt att prata med honom. Han sa att han fick köpt det han ville. Då tycker jag att det är extra roligt när en som behöver pengar vinner. Han kommer garanterat att vilja följa med på nästa Danmarksresa. Vi har inte haft någon Danmarksresa denna säsong. Vi hade problem med en assistentgrupp när vi var iväg sist. Det var två assistenter som inte skötte sig. Vi var runt fyrtio som var med men två utmärkte sig. Då får man markera detta på något sätt. Vi accepterar inte något sådant.

4.5 Barbro (brukare 5)

Samordnaren Sven-Bertil lärde känna Barbro för ett år sedan. ”Jag upplever att hon har blivit tio år yngre nu”, säger samordnaren. ”Hon är piggare, gladare, pratar mera nu upplever jag. Hon är aktiv och ger sig in i diskussioner mer. Kommer med positiva förslag om vad vi ska hitta på.”

Barbros närminne är skadat. Det är ett av skälen till att hon beviljats personlig assistans.

Hon tar sig fram för egen maskin utan hjälpmedel, och dagligen tar hon sig till kommunens dagliga verksamhet. Hon hjälper gärna till och är aktiv vid brukarmötena. Hon har som sagt tillgång till daglig verksamhet och det aktiverar henne och ger sociala kontakter på vardagarna. Hon har aktiverat sig starkt i BRASS och deltar ofta i aktiviteterna. Barbro skriver genom sin assistent:

Jag tycker att det är ”jättepositivt” med BRASS-aktiviteterna. Jag tycker att det är roligt att träffa de andra brukarna. Jag känner en del av dem från när jag själv jobbade i vården. Jag tycker även att det är roligt med de olika utflyktsmålen och studiebesöken. Det är ju något att skriva in i almanackan och se fram emot och även att prata om med sina anhöriga och assistenter. Det är ju även något att prata om efteråt när vi sitter och tittar på fotona och minns tillbaka, kanske i vinter. Så jag är väldigt nöjd och det var ju roligt att jag vann en fin vas i pris på senaste tipspromenaden!

Samordnarens tankar:

Sven-Bertil – *Barbro trivs jättebra med tillvaron. Hon hejar jämt på mig när vi träffas. Jag får ofta en kram utav henne, för hon är så glad att se mig och att det händer så mycket roligt. Jag bedömer att hennes livssituation har blivit bättre. Hon är piggare, gladare, pratar mera nu upplever jag. Hon är aktiv och ger sig in i diskussioner mer. Kommer med positiva förslag om vad vi ska hitta på.*

Även hennes assistenter har lagt märke till dessa förändringar. Något som hon tycker mycket om är när vi ska åka på hemlig resa. Så fort man träffas vill hon ha reda på vart resan går.

Hon deltar ofta i brukarrådets arbete, och samordnaren märker stora förbättringar i hennes förmåga att delta i sociala aktiviteter. Men att fungera i brukarrådet kräver också stöd, något som samordnaren kan svara för.

5. ASSISTENTERS BERÄTTELSE OM BRASS

Det här kapitlet ska belysa de personliga assistenternas tankar kring BRASS och vad de som personal kan få ut av verksamheten. Urvalet av de fem medverkande assistenterna följde urvalet av brukare, som redovisats i kapitel fyra, på så vis att de deltagande brukarnas assistenter tillfrågades av samordnaren om deltagande i undersökningen. Assistenterna ombads skriva ned tankar och erfarenheter kring frågan: "Vad tycker jag om BRASS?". Deras texter återges nedan. Ytterligare tankar och erfarenheter framkom i ett gruppsamtal mellan två personlig assistenter, samordnaren för BRASS och forskaren.

5.1 Fem assistenter skriver om BRASS

Assistent 1 skriver:

Vad jag tycker om BRASS?

På mitt förra jobb som assistent i en annan kommun hade jag i stort sett ingen kontakt med andra assistenter över huvudtaget. Jag tror inte att jag träffade mer än ett fåtal andra förutom mina kollegor under de tre åren jag jobbade där. Min brukare var också väldigt isolerad (självvalt) och lämnade ganska sällan sin lägenhet, så det var inte ofta man kom ut och hittade på roliga saker. Vintertid var det bara turerna till affären och videouthyrarna som bröt vardagen.

När jag sedan började jobba i Borås Stad och kom i kontakt med BRASS upptäckte jag att det faktiskt finns ganska många andra med samma yrkesval som jag själv. När man presenterar sig som assistent är det tyvärr fortfarande många som rynkar lätt på näsan. Detta tycker jag är synd och orättvist. Antagligen är det okunskap som ligger bakom.

Jag tror och hoppas att ryktet bara blir bättre och bättre när det gäller yrket. Kanske kan BRASS göra något åt det och samtidigt få personalen att trivas så att omsättningen minskar.

Jag vet också att assistentyrket kan vara mycket ensamt och då är det extra viktigt att få komma ut och träffa andra i samma sits. BRASS har betytt en hel del för mig och jag vet att min brukare också uppskattar det mycket. Det är väldigt trevligt att komma ut och till exempel grilla korv efter en tipspromenad, göra studiebesök på intressanta ställen, åka på shoppingturer, gå på julmarknad och laga god mat (assistenter och brukare tillsammans).

Nu har jag räknat upp en massa fördelar med BRASS. Jag kanske skulle ta upp en del negativa sidor med. Tyvärr hittade jag inga. Jag tycker att BRASS borde vara en självklarhet i alla kommuner. Det är bara att BRASSA på.

Assistent 2 skriver:

Vad jag tycker om BRASS?

När jag började som assistent i Borås Stad var BRASS-aktiviteterna inte så vanliga eller så var det bara att man inte visste om dem. De senaste åren tycker jag att det utvecklats till någonting jättebra. Det är kul att träffa andra assistenter, för i en liten grupp som jag arbetar i blir det rätt ensamt. Sen är det också kul att träffa andra brukare, det vet jag att min brukare tycker också.

Alla utflykter och studiebesök har varit roliga och givande. Det är extra spännande att åka på "hemliga resor", då vi inte vet vart vi ska förrän vi är på väg. Det finns alternativ för alla och man behöver bara åka på det man vill och tycker verkar intressant. Gemenskapen i gruppen blir bara större för var gång och det är härligt att se och uppleva.

Jag tycker att det är bra att man lyssnar på brukarna, vad de tycker och är intresserade av. Det är superviktigt att de känner sig hörda och sedda! Alla borde få vara med och uppleva BRASS!

Assistent 3 skriver:

Vad jag tycker om BRASS?

Med BRASS kommer människor med funktionshinder ut på olika aktiviteter, som de inte skulle ha haft möjlighet att genomföra själva. Det skapas en viss gemenskap av att kunna åka i en vanlig buss fyra personer med rullstol. Istället för att behöva åka "ensam" i färdtjänst och mötas upp någonstans, utan alla är samlade från början. Det blir många fina minnen för både brukare och assistenter att tala om senare, hur kul det var i Danmark etcetera. Istället för att få höra vad andra gjort och själv inte kunnat delta. Via BRASS har det blivit en större frihet, man är inte lika isolerad som i början, då man bara kände någon enstaka assistent. När man är med i BRASS träffas man då och då och lär känna varandra, då kan man eventuellt hitta på saker med brukare och assistent själva genom att till exempel fika, gå på bio, hälsa på varandra, hyra minibuss, med mera. Samtidigt är det bra för brukare och assistenter att se att de inte är ensamma utan att det finns fler, och att utbyta erfarenheter, få tips och idéer. I BRASS finns det oftast två aktiviteter per månad, så gillar man inte matlagning så kanske en grillkväll kan locka.

Det finns aktiviteter för alla. Det är kul att se brukaren se fram emot aktiviteterna och att de längtar till julmarknaden, vinprovningen, och frågar intresserat när det och det infaller. Annars är det väldigt lätt att bli isolerad och inte komma ut på saker som man är intresserad av. För det är inte allt som går att genomföra ensam av olika anledningar. Ibland kostar det alldeles för mycket, men med BRASS blir det billigare och man har råd att vara med. Som assistent ser man ibland vuxna som vänder sig om och stirrar när man kommer med en rullstolsburen. Då kan man känna sig irriterad inombords eller när en rullstolsburen kommer till en handikappanpassad brygga och folk inte aktar sig, för de var först där och har löst fiskekort fast de inte har rullstol eller något som hindrar dem att flytta sig lite. Det är inte lika lätt att köra rullstol i gräs och försöka hålla balansen på en brygga med två plankor som är smalare än rullstolen, än att låta den som är beroende av rullstol utnyttja handikappbryggan i första hand. Finns det plats kan fler vara där och samsas om bryggan – inga problem. Men de flesta försöker hjälpa en om de ser att någon kommer med

rullstol, genom att hålla upp dörrar, respektera P-platser för funktionshindrade, och så vidare.

Vi hoppas att BRASS får fortsätta många år till för det är alltid så trevligt att komma dit. Behöver man hjälp så hjälper Sven-Bertil eller någon annan assistent till, så man behöver aldrig känna sig ensam.

Hälsningar En nöjd assistent

Assistent 4 skriver:

Vad vi tycker om BRASS?

Vi som assistenter har upplevt BRASS som en positiv mötesplats för brukarna och assarna. Man kommer i kontakt med assar och får se hur de har det i grupperna. För det är nyttigt att komma ut och faktiskt se hur många som valt att jobba i assistentyrket. Aktiviteter är det alltid roligt att få vara med på och det är man alltid välkommen att få delta i när det gäller BRASS. Fast nu råkar vi jobba hos en väldigt aktiv brukare, så det blir ofta så att brukaren får prioritera vad han vill göra. Och som alla vet så har BRASS många roliga aktiviteter på schemat, så det brukar inte vara så svårt för honom att välja.

Så avslutningsvis vill jag säga, att jag verkligen hoppas att gruppen kommer bestå och att det finns en drivande kraft som fixar och trixar (Ni vet vem jag menar, S-B). Så brukarna och assarna får många roliga stunder tillsammans att se fram emot. Tack på förhand för allt roligt vi kommer få! BRASSA och skratta.

Assistent 5 skriver:

Vad BRASS betyder för oss?

Vi assistenter tycker också att detta är väldigt positivt då det är ett "ensamarbete", så när vi åker med på aktiviteterna så får ju även vi träffa andra arbetskamrater och känna en gemenskap, en väldigt positiv och lättsam gemenskap med andra assistenter, och brukare.

Det gör ju att även vi assistenter får ett större kontaktnät och positiva gemensamma upplevelser och kontakt med andra kollegor. Då kan vi peppa varandra och säga som det är att ... - Vi är Bäst!!!

Jag kan ju personligen säga att sedan första träffen som jag var med på, för cirka ett år sedan så tycker jag att en del av brukarna faktiskt ser tio år yngre ut, de har liksom "blommat upp" och ser så glada och förnöjda ut. Dessa träffar betyder nog väldigt mycket för deras livskvalitet, att de har något att planera inför och se fram emot. Det minskar deras isolering och vidgar deras vyer. Annars tror jag nog att många brukare kan bli väldigt ensamma och kanske deprimerade.

Vi tycker också att ni har ett bra utbud av aktiviteter, det finns lite utav varje. På så sätt kan varje brukare välja det som passar dem själva bäst. Sen vill jag som "grädden på moset" säga att jag tror att du Sven-Bertil bidrar väldigt mycket med din person och personlighet till att dessa resor och utflykter blir så lyckade!

5.2 Samtal med två assistenter om yrket och BRASS

En eftermiddag ombads två assistenter att berätta om sina erfarenheter av BRASS som ett led i utvärderingen. De fick bland andra frågan vad BRASS betyder för brukarna och för assistenterna som yrkesper-

soner, och vilket utbyte de som personal har av att delta i aktiviteterna. Vi vill börja med att presentera assistenterna.

Assistent 1 är i början av sitt arbetsliv. Hon har arbetat som personlig assistent sedan 2002, tidigare med vuxenhjärnskadade och nu med samma brukare i två år. Hon hade en fast tjänst mellan 2002 och 2003. Därefter gjorde hon ett uppehåll och jobbade sedan som timvikarie hos två olika brukare, innan hon fick den nuvarande tjänsten. Nu arbetar hon tillsammans med en kollega med en person som lever efter sviterna av en kraftig stroke.

Assistent 2 har egna barn och är i mitten av vuxenlivet. Hon har arbetat som personlig assistent sedan 1999, hos en mängd olika brukare med olika funktionshinder och därigenom skaffat sig breda kunskaper och erfarenheter. Nu arbetar hon bland annat som ett minnesstöd till brukare 5 (se kapitel 4).

5.2.1 Betydelse för brukarna

Assistent 2 – *Min brukare sitter inte i rullstol, så hon är inte så låst, men de brukare som sitter i rullstol blir lätt begränsade, men BRASS gör så att de kommer ut. Längre ut från stan, till Göteborg, Falköping och Alingsås, det blir någon mening i vardagen.*

Assistent 1 – *Min brukare sitter i rullstol. Jag orkar med nöd och näppe köra henne upp för backar och hålla emot rullstolen i nerförsbackar. Åka buss är inga problem, men om man ska hitta på något är det bra om man är några stycken. Då kan man hjälpas åt om något skulle inträffa. Ett exempel är om en toalett skulle vara för trång, så att man behöver hjälp. Det är en jättetrygghet att ha någon med sig som kan hjälpa till.*

När det gäller min brukare och hennes sjukdom vill hon ha ordning och reda. Det tillhör hennes sjukdomsbild att det ska planeras och skrivas, hon ska veta vem som ska åka med. Vilka tider som gäller annars blir hon orolig. Därför är det jättebra med de här aktiviteterna, då finns allt med. Sven- Bertil skickar alltid ut papper, sitter och anmäler vilka resor hon ska med på. Hon har stenkoll flera veckor i förväg, ”då ska vi åka”.

Hon tycker detta är roligt, så hon peppar sig själv. Sen får man givetvis hjälpa till, ”det där fixar du”. Min brukare bor med sin man, som brukar vara med på aktiviteter på kvällstid. De umgås väldigt mycket med sina barn och barnbarn och lite nära bekanta, men sen är det inte mera. Sen är det bara de två. Jag tror att han tycker det är jätteskönt att få komma iväg och se vad hon hittar på, på dagarna. Vilka hon umgås med när han inte är med.

5.2.2 Betydelse för assistenterna

Lars – *Tror ni att BRASS är bra för er som yrkespersoner? Varför är det bra i så fall?*

Assistent 1 – *Det stärker oss. Man lär känna andra assistenter, då vi annars inte arbetar ihop.*

Assistent 2 – *Vi stärker oss i vår yrkesroll, man har sina arbetskamrater. Många som frågar: ”Vad jobbar du med.” Jag har jobbat med djur innan jag blev allergisk. Då utbildade jag mig till förskolelärare, så jag har jobbat inom förskola länge. Sen skulle jag gå specialpedagogisk utbildning, men då kom jag inte in. Men då som förskolelärare hade man en väldigt stark yrkesroll, en yrkesidentitet. När man sedan börjar jobba som personlig assistent, får man frågan ”Och vad gör du då.” Sen har man lite svårt att säga vad man gör.*

Assistent 1 – *Många tycker det låter så ”glassigt” att arbeta som personlig assistent. Jag kommer till jobbet, käkar frukost, kollar nyhetsmorgon, sitter och pratar, tittar på nyhetsmorgon och fikar lite. Min brukare har det väldigt inrutat. Är det inget särskilt som vi ska iväg på, så gör vi vissa saker varje dag. Folk säger: ”Då får du betalt för att dricka kaffe och titta på tv.” Men det är ju inte det jag är där för! De ser ju inte vad jag gör, vad hon behöver hjälp med. Vad jag säger och vad jag gör, det förstår de inte. Ofta när man säger att man är personlig assistent, så ser de nästan ner på en.*

Assistent 2 – *Ja, det känns inte som något högstatusjobb precis. Jag kände mera status när jag jobbade som förskolelärare. ”Att jobba som personlig assistent är ju ingenting.” Så därför behöver man också lära sig att tala om, vad man gör. Jag säger alltid att jag ger någon annan hjälp med hennes livskvalitet. Det är ju bra, tycker jag. Jag är på två ställen. Hos den ena brukaren är det inget fysiskt krävande. Hon har en hjärnskada. Det är det som ställer till det för henne. Ibland hade det varit lättare att ha henne i rullstol, då ser folk att det är något som är fel! I början när vi åkte färdtjänst, tittade de först på henne och sedan på mig och undrade vem som arbetade och vem som hade färdtjänst. Den andra brukaren är rullstolsburen och mer vårdkrävande. Där känns det mera konkret att man gör något. Hon behöver hjälp med allt. Men den första tycker jag är mera utmanande och det kan ibland vara mera krävande. Hon kan även ge lite motstånd. Där har jag nytta av min förskolelärareutbildning! Jag har en pedagogisk utbildning som är jättebra. Det är svårt att förklara för andra som inte jobbar med detta. Jag skulle vilja att det blir mera status i det här yrket.*

Assistent 1 – *Eftersom jag har upplevt det så många gånger att folk nästan inte ser det som ett arbete, då har jag ibland funderat på ”hur ska jag få folk att förstå”? Svaret har jag inte kommit på än, för att de ska inse vad vi gör!*

Assistent 2 – *Tänk dig själv om du skulle hamna i rullstol och inte klarar av vardagliga saker själv.*

Lars – *Det här är någon slags lättnad att bli förstådd i sin yrkesroll när ni träffar varandra genom BRASS?*

Assistent 2 – *Ja, det är så gott när vi träffas. Alla pratar och det är jätteroligt, man känner sig hemma.*

Assistent 1 – *De man är med, en grupp på 10-20 personer, de upplever antagligen samma sak. Det känns tryggt att veta att de förstår vad jag känner.*

Assistent 2 – *Sen kan det vara att brukarna pratar lite med varandra, då kan vi assistenter prata med varandra.*

Lars – *När du säger att du som förskolelärare hade din yrkesidentitet men inte inom assistentyrket, förstår jag att det kan betyda något när ni åker iväg på någon aktivitet. Dels hjälper man varandra och gör de här sakerna som man vanligtvis gör själv, så visar det sig också att den andre tar över och speglar att ”jag vet exakt hur det här går till”. Man får sambörighet och gensvar. Detta är ju stark bekräftelse för tankar kring vad yrket innebär som ni kan få där. Skulle man kunna säga så?*

Assistent 2 – *Absolut! Jag var på lönesamtal med min chefigår och då frågade hon om det var något särskilt som vi ville ha? Jag är mycket för föreläsningar, tycker det är intressant. Men då frågade hon om vi skulle vara intresserade av att träffa andra som jobbade med vuxenhjärnskadade. Det finns nya gruppboenden och det har inte jag ens tänkt på. Det är ju klart, jättebra! Att kunna utbyta erfarenheter, hur gör ni där, om det blir så? Få lite tips och råd. Vi jobbar ju själva, så vi får komma på allt själva. Vi är ju duktiga! Man får vända på en femöring ibland, hitta på idéer och vara kreativ. Men tänk att få träffa andra som jobbar i samma situation, vi jobbar som på små öar.*

Lars – *En fortsättning på det som tidigare nämnts är ju att ni som yrkesgrupp utvecklar en större kunskap om mänskliga behov, att ni utvecklas och får en yrkeskompetens baserad på just era brukare, och deras specifika funktionshinder och behov.*

Assistent 1 – *Det har gjorts lite försök att starta vissa "assistentmöten". Det har varit ett julbord nu bara för assistenter. Då känns det att vi ska samlas att leka och ha roligt! Det blir inte arbete. Vill jag gå på fester och ha roligt går jag med mina vänner på fritiden. När det handlar om mitt arbete, då är det arbete som gäller och inget annat. Ändå är jag bara 23 år gammal.*

6. NYTTA AV BRASS – EN VÄRDERING

Vi har i tidigare kapitel fått en rad exempel på hur brukare och assistenter tänker kring BRASS. Tidigare har också ”programteorin” kring BRASS presenterats, alltså vilka effekter man vill uppnå hos brukare och assistenter, och hur man ska bedriva arbetet för att nå dessa effekter. I det här kapitlet summerar samordaren och sektionschefen effekter av BRASS. Den effekt som fokuseras är ”nytta”, och med det menas att BRASS-aktiviteter har effekter som på något sätt blir användbara på ett positivt sätt för aktörer som antingen är brukare eller assistenter i BRASS, eller till nytta för kommunens LSS-verksamhet, där brukare och assistenter ingår. Man kan också tänka sig att det uppstår effekter som har motsatt verkan, som är negativa för olika intressenter.

6.1 Nyttan för brukarna

För brukaren handlar det om att känna delaktighet och gemenskap samt att erhålla en känsla av att vara behövd. Det stärker självförtroendet och underlättar ibland för brukaren att acceptera sin ”situation” och sitt funktionshinder. Man utökar sitt sociala kontaktnät och träffar andra assistenter förutom ”sin egen”, vilket är bra vid sjukvikariat och dylikt.

Det är givetvis så att varje brukare uppfattar BRASS på sitt eget sätt, och bedömer dess nytta utifrån den egna situationen och de egna preferenserna. Dock kan man se att det finns några konkreta delar som kommer igen i brukarnas berättelser och i annan information om hur de uppfattar nyttan av BRASS. Nedan formuleras några påståenden som på olika sätt beskriver den nytta brukaren har av BRASS.

- Flera brukare framhäver BRASS-aktiviteterna som trevliga.
- Det är uppenbart att aktiviteterna är ett led i att skapa sociala kontakter och bryta en eventuell social isolering.
- BRASS-aktiviteterna bryter en inrutad vardag.
- Ger tillgång till nya upplevelser.
- Möjligheter att leva ett mer aktivt liv.
- Deltagande i aktiviteterna ger gemensamma upplevelser och en bitvis gemensam historia till deltagarna.
- Gemenskap med andra i samma situation.
- Delaktighet och inflytande över planering och utförande av BRASS-verksamheten.
- Umgås och lära känna assistenter i annan miljö.
- Ger tillfälle att ta nya initiativ och göra annorlunda saker än till vardags.
- Brukarna lär känna andra assistenter än sina egna, vilket kan vara bra när vikarier kallas in.

I samtalet med assistent 1 och 2 framkommer det hur de ser på vilken betydelse som BRASS kan tänkas ha för deras brukare.

***Assistent 2** – Det betyder jättemycket, brukaren får ett meningsfullt liv, det händer lite mera. När lapparna [programmen] kommer tycker våra brukare att det är jätteroligt och de läser och säger: ”Det vill jag gå på, och det, men inte det.” Det är planering, det skrivs upp i almanackan. Då har vi det att prata om, det ger mer livskvalitet.*

Sedan har jag själv märkt att brukarna blir som tio år yngre [när de deltar i aktiviteterna], det syns på dem i ansiktet! De lever upp, de blommar upp! Det tror jag beror på att BRASS-aktiviteterna är något meningsfullt, och återkommande som ger deras liv mera mening. För många kan vara ensamma. En del brukare kan

ha ett socialt aktivt liv och ett socialt kontaktnät medan andra brukare kanske inte har något alls, det är väldig individuellt. Speciellt för de brukare som är ensamma, tror jag att det betyder jättemycket. Även för min brukare som har ett socialt kontaktnät, betyder det mycket. Det är hennes egen "grej", som hon kan berätta om. Min brukare har blivit mer positiv. Innan ville hon inte gå ut. Det har blivit vårt mål att komma ut, få igång henne fysiskt. Så nu går vi med stavar och på vattengymnastik. Vi jobbar väldigt mycket med mål och det har vi lyckats med i detta fall.

Dessa konkreta beskrivningar av nytta faller också in under politiska viljeriktningar som styr handikappolitiken och strävan efter ett "Liv som andra". Det är inte svårt att se att BRASS medverkar till att personer med svåra funktionsnedsättningar kan komma ut i samhället och göra upplevelser som människor utan funktionshinder kan. I detta ligger att BRASS-aktiviteten medverkar till en normalisering av dessa människors livssituation, och att den normaliserar genom att ge människor extra kraft och resurser att göra det man tidigare inte klarade av. Sådant tillskott av fysiska och mentala resurser kallar man ofta "empowerment".

En annan ytterst viktig nytta som många av brukarna har av BRASS är att de får tillfälle att vara i vanliga sociala sammanhang bland människor som inte är professionella hjälpare, och därmed träna sociala förmågor och kanske också bygga på sina sociala kontakter. Och det är självklart så att besöket på julmarknaden är en guldkant på tillvaron också för människor som rör sig ledigt och lätt för egen maskin; det är det också för dem som är beroende av personlig assistans för att komma dit de vill.

6.2 Nyttan för assistenterna

Nyttan för assistenterna är precis lika stor som för brukarna. Assistenten som oftast arbetar ensam kan ibland känna sig ”isolerad”. Man umgås i grupp och hjälper varandra. Man lär känna andra brukare och det är då lättare att hoppa in som vikarie. Man lär också känna sin brukare på ett annat sätt, aktiviteterna gör att man bryter vardagen och det är roligt att tillsammans med brukaren planera och minnas. Assistenterna uppskattar BRASS-aktiviteterna och de fungerar nästan som en form av friskvård. Personalen blir gladare och det gör jobbet roligare, mer spännande och mer varierande.

Vid BRASS-aktiviteter förekommer det att assistenter kollektivt hjälper varandra med brukarna. Detta är ett tillfälle för brukarna att upptäcka andra assistenter. Det är även bra för assistenter att få tips och se hur andra arbetar, framförallt är det viktigt att träffa sina arbetskamrater och kollegor. Assistenterna har även en viktig uppgift i att få brukarna aktiva i BRASS, en del brukare har efter exempelvis en stroke valt att isolera sig från samhällets aktiviteter, det kan bero på skam eller rädsla. Här har assistenterna en viktig funktion i att få med sig brukarna på BRASS-aktiviteterna. Detta blir då ibland första steget ut i samhället efter exempelvis en stroke. Punktvis kan *assistenternas nytta* beskrivas på följande sätt.

- Assistenterna arbetar ofta ensamma men genom BRASS träffar de yrkeskolleger.
- Genom BRASS-aktiviteterna bryts tristess och upplevelse av instängdhet i brukarens hem.
- Genom BRASS känner sig assistenterna mer sedda.
- Många brukare blir glada av att delta och glädjen sprider sig ibland också till vardagsarbetet.
- Genom BRASS får assistenter gemensamma upplevelser med varandra och medbrukare, vilket skapar gemensamma historier och en vi-känsla.
- Assistenterna lär av varandra och delar med sig av sin kunskap som assistent. BRASS är en slags arena för yrkesmässig organisering och kunskapsförmedling.
- Under resorna utvecklas en hjälpsamhetskultur, man hjälper helt enkelt varandra och avhjälpes på alla sätt svårigheter som uppstår även om det inte gäller den ”egna” brukaren.

Det är ganska tydligt att BRASS fyller behovet hos assistenterna att träffa varandra och utbyta erfarenheter. Assistenten arbetar ofta isolerat och kontakten med andra i samma situation är ofta mycket givande och önskvärd.

6.3 Kommunens nytta

Yrket personlig assistans har genom åren haft en hög personalomsättning. De som går vidare till andra arbetsuppgifter, eller andra yrken, uppger ofta som anledning att de saknar arbetskamrater, att arbetet som assistent är långtråkigt, att man inte utvecklas i arbetet och att det saknas utmaningar. Claes Danung, sektionschef på Borås Stad säger:

Claes – BRASS är en succé! Det är förstås väldigt positivt att vi kan erbjuda våra brukare tillfällena till social gemenskap och upplevelser. Den verksamheten kostar egentligen ganska lite men ger mycket tillbaka, också till personalen. Det är väldigt positivt för personalen. Genom BRASS har personliga assistenter fått ett yrkessammanhang och en koppling till Borås Stad som arbetsgivare. Det har blivit en större delaktighet i gemensamma diskussioner på exempelvis stor-APT och regionala träffar. Jag ser ett samband mellan kontakterna i BRASS och en större medvetenhet kring yrket och arbetsuppgifterna, och en ökad uppmärksamhet på yrkesutveckling bland assistenterna.

BRASS-aktiviteter är ett bra sätt för assistenter att träffa andra assistenter, och det ger tillfälle att inte bara arbeta utan knyta personliga kontakter med andra assistenter. Det leder även till att brukare träffar andra brukare. Upplevelsen av att arbetet är långtråkigt bryts också med aktiviteter och träffar därutöver. Genom de nätverk som skapas när brukare och assistenter kommer samman, uppstår möjligheter att variera sitt arbete genom att arbeta hos flera brukare eller i vissa fall byta brukare.

En uppgift som kan vara utvecklande för assistenterna är att engagera sig i själva BRASS-arbetet, till exempel att hjälpa BRASS-samordnaren med förberedelser till själva aktiviteterna och naturligtvis hjälpa till under genomförandet av dem.

BRASS bidrar till att skapa sammanhållning inom yrkesgruppen och kanske kan man säga att BRASS-aktiviteter också kan spela en roll för kompetens- och yrkesutveckling. Hur som helst uppstår många tillfällen att knyta personliga kontakter och vänskapsband assistenter emellan.

Claes – Vad det gäller kommunens nytta tycker jag återigen att man ska trycka på det här med att det blir enklare vid personalrekryteringar. Om brukarna redan har träffat stora delar av personalen, så behöver de inte känna sig så utlämnade varje gång vikarie måste sättas in. Man kan behålla en viss kontinuitet och trygghet för brukarna. Kommunen får en mer öppen och rak kommunikation med brukarna, det skapar en bra relation mellan samordnare och brukare. Kanske kan BRASS även påverka till en lägre personalomsättning. Man måste komma ihåg att brukarna ofta behöver hjälp med privata och intima saker, och det är viktigt för brukaren att känna och lita på den assistent som ska hjälpa. Och det är bra att ibland tänka på det starka beroendeförhållande som uppstår hos en människa som förlorar livsviktiga funktioner.

6.4 Andra önskvärda och önskade effekter

Det finns ytterligare en nytta med BRASS, och det gäller den påverkan som verksamheten kan ha på de attityder som människor i allmänhet har till funktionshinder. Genom att assistenter och brukare allt oftare ger sig ut på olika aktiviteter i samhället synliggörs gruppen med funktionshinder, vilket gör att deras problem avdramatiseras och de blir en självklar del av samhället. Många har fortfarande en sned syn på hur det är att vara funktionshindrad och finns det något bättre sätt att påvisa motsatsen än genom de olika BRASS-aktiviteterna?

- Skapa förväntningar
- Ökat självförtroende
- Delaktighet
- Brukarna känner sig friskare
- Normalisering

Frågan är om det uppkommer *önskade bieffekter* kring BRASS-aktiviteterna. ”Inga vad vi känner till”, säger sektionschefen och samordnaren. Vad man dock kan fundera över är hur integriteten hos brukarna påverkas av BRASS. Finns det risker för att BRASS-aktiviteter lämnar ut deltagarna på något negativt sätt, att de möter situationer där de kan lida skada? Enligt Sven-Bertil Salomonsson finns det ofta ett motstånd från brukaren att vara med på en BRASS-aktivitet första gången. Motståndet kan handla om att man inte vill umgås med andra funktionshindrade, kanske som ett led i förnekandet av att livet tagit en olycklig vändning. En del är tveksamma då de fruktar att de kommer att bli utpekade för sitt funktionshinder och

att deras hjälpbehov är så mycket större än alla andras. En del skäms för att de inte kan äta och bete sig som förr. ”Vi måste ta den tveksamhet en del brukare visar inför att vara med i gemensamma aktiviteter på allvar, och möta deras rädslor”, säger Sven-Bertil. ”Det är glädjande att veta att de flesta brukare som varit med en gång gärna återkommer.”

7. METODER I UTVÄRDERINGSVERKSTADEN

Den här rapporten har utformats i en utvärderingsverkstad anordnad av ÄldreVäst Sjuhärad. BRASS var en av fyra deltagande verksamheter som påbörjade en utvärderingsverkstad i februari 2006 med Lars Rönnmark och Eva Höglund som ledare.

7.1 Utvärderingsverkstad

Idén bakom utvärderingsverkstäder är att personal i olika verksamheter lär sig utvärdera ”från ax till limpa”. I detta ingår bland annat att dokumentera, följa upp och utvärdera projekt och verksamheter inom vård och omsorg.

Genom utvärderingsverkstaden får yrkespraktiker tillgång till struktur, kunskap och stöd för att göra en intern utvärdering av en social verksamhet. Per-Åke Karlsson (2002) skriver att en utvärderingsverkstad ska förstås ”som en plats där utvärderingar skapas, eller konstrueras, i dialog mellan deltagarna”. Alla deltagande verksamheter och personal därifrån ställdes i princip inför samma uppgift: att utvärdera den verksamhet man själv är involverad i. Därför fanns det flera frågor som var gemensamma för dialogen och erfarenhetsutbytet i verkstadens möten varje månad under 2006.

Efter ett och ett halvt år av dialog, lyssnande, berättande, skrivande, intervjuande, läsande, lyssnande, nytt skrivande, kritisk läsning, reflektion, omskrivande, granskning, revidering av text, och slutligen korrekturläsning och layout av texten så har det äntligen blivit en rapport om BRASS som kan gå till tryck.

Att kritiskt beskriva och reflektera den egna verksamheten genom utvärderingsverkstaden tar tid. Det tar tid att tänka, och att skriva tar tid, och reflektera kring det tänkta och skrivna tar tid. Det är utvärderingsverkstadens uppgift att ge tid och rum för eftertanke och reflektion kring verksamheter och projekt, liksom att få beskrivningar och bedömningar på papper.

7.2 Grundfrågor

Ett utvärderingsarbete har, enligt Per-Åke Karlsson (2002), fyra grundfrågor:

Uppdragsfrågan: Vilka frågor ska besvaras? Vem utför utvärderingen? Vilka resurser finns? Vems perspektiv utgår utvärderingen ifrån?

Kunskapsfrågan: Hur går man till väga för att ge en sann beskrivning? Vilken modell ska väljas? Vilka uppgifter ska samlas in? Hur analyseras informationen och hur sammanställs resultatet?

Bedömningsfrågan: Hur sker värdering och bedömning av ett projekt eller en verksamhet, om det lyckats bra eller ej? Efter vilka kriterier sker bedömningen?

Funktionsfrågan: Hur kommer utvärderingen att användas? Hur får den betydelse?

7.3 Arbetet med utvärderingen

7.3.1 Uppdragsfrågan

Den första uppgiften blev att börja formulera utvärderingsfrågan. På första träffen presenterades följande formuleringar kring utvärderingsuppgiften:

”Vi har sedan 2004 en projektledare anställd på 50 procent till och med 060531 för att praktiskt få BRASS att fungera. Från början var tanken att BRASS

*skulle fungera utan någon samordning, eller så småningom bli självgående. Det visade sig dock att detta skulle bli mycket svårt om inte omöjligt. Ett sätt skulle kunna vara att fördela ansvaret på flera assistenter och brukare, men någon slags samordning krävs. **Vi vill utvärdera:** Hur ska vi gå vidare? Hur ska vi mäta nyttan med BRASS-projektet? Hur ska vi visa på nyttan med BRASS?*

De gemensamma träffarna har skett på tre-fyra halvdagar per termin. Där har olika stationer i utvärderingsarbetet redovisats och ledarna har givit återkoppling på arbetet som skett mellan träffarna. Verkstaden har också diskuterat om vad och hur utvärderingen kan gå vidare. Claes Danung skriver:

Lars Rönnmark har varit handledare och forskarstöd under utvärderingen. Lars har skapat struktur i vårt sökande efter svar. Vi har fått hjälp med planering och disponering. Det kanske viktigaste har varit feedback på våra träffar och på hemuppgifterna.

Uppdraget till utvärderingen av BRASS kommer från Borås Stad, och från sektionschefen Claes Danung, som också deltog i det praktiska utvärderingsarbetet. Claes skriver vidare:

Vi som har deltagit i utvärderingsverkstaden har tidigare haft en känsla av att brukare och assistenter många gånger verkar i en isolerad tillvaro med få aktiviteter. Denna känsla ville vi få bekräftad eller förkastad i denna undersökning. Vidare ville vi få svar på om brukare och assistenter kunde öka vi-känslan genom BRASS-aktiviteter. Slutligen ville vi se om detta kunde vara till nytta för Borås Stad som assistansanordnare och arbetsgivare.

7.3.2 Kunskapsfrågan

Här ovan finns två försök att formulera kunskapsfrågan eller kunskapsfrågorna i mening: *vad vill vi veta?* Men det finns en annan riktning i kunskapsfrågan, speciellt eftersom vi här har att göra med en intern utvärdering.

Både Claes och Sven-Bertil har omfattande och detaljerad kunskap om utvärderings-objektet. Ingående kunskap om verksamheten och personer som deltar i verksamheten är förstås en ytterst värdefull tillgång när man beskriver och värderar en verksamhet. I huvudsak har utvärderarnas kunskaper om BRASS varit en viktig tillgång, bland annat därför att datainsamlingen blivit effektiv och att man har med sig för verksamheten relevanta frågeställningar.

Det finns dock ett krus här. Det rör hemmablindhetens dilemma och att intern-utvärderarna kan tänkas ha egna intressen att bevaka, medvetet eller omedvetet. Claes är chef för LSS-verksamheten där personlig assistans ingår och Sven-Bertil är anställd och primus motor i den undersökta verksamheten. Det finns givetvis en risk att deras intressen skulle slå igenom när det gäller frågeställningar och insamling och tolkning av data, så att utvärderingen i slutändan representerar ett partsintresse.

Det gäller att vara medveten om ”insider-positionen”. Inte minst så att man på olika sätt skapar en kritisk distans till den egna erfarenheten. Under arbetets gång har just denna fråga tagits fram i ljuset flera gånger i strävan att få en allsidig beskrivning.

Inte minst forskarstödet externa infallsvinkel och frågor kan vara ett motgift mot omedvetna partsintressen. Framförallt har forskarstödet bidragit till förutsättningar för kritiska reflektioner om verksamheten. En poäng med dialogen vid en utvärderingsverkstad är att andra deltagare kan tillföra externa frågor till den

interna utvärderarens tagen-för-given-kunskap. I utvärderingsverkstaden ska sådana kunskaper ifrågasättas, och det blir allra tydligast när beskrivningar och uppfattningar skrivs ned på papper och därmed blir mer åtkomliga för kritik och reflektion.

7.3.3 Insamling av material

Den kunskap som chefen och samordnaren redan förfogade över räckte långt i utvärderingsarbetet. Ett sätt att få en mer mångsidig belysning av BRASS var att samla in material från brukare och assistenter som deltagit i BRASS aktiviteterna.

För att få svar på hur brukarna upplever BRASS intervjuades fem brukare. Dessa fem valdes ut av samordnaren. De skrev sedan ner sina erfarenheter av BRASS utifrån frågan: Vad tycker du om BRASS? Brukarnas berättelser var utgångspunkten för samordnarens reflektion och tankar kring hur BRASS kan tänkas ha påverkat brukarens livssituation och välbefinnande. Rent praktiskt gick det till så att forskningsledaren läste upp brukarens berättelse och samordnaren fick därpå reflektera kring det brukaren hade skrivit. Detta samtal spelades in på band och skrevs senare ut ordagrant.

Vidare genomfördes en gruppintervju med två assistenter och samordnaren, kring frågan vad BRASS har betytt för personalen och för brukarna. Informanterna valdes ut sedan de hade kontakt med brukarna som deltagit i utvärderingen. Den ena assistenten hade inte varit med så mycket i BRASS medan den andra assistenten varit med nio av tio gånger med sin brukare. Assistenterna var i olika åldrar. Också denna intervju bandades och skrevs ut.

Det insamlade materialet har analyserats först genom att relevanta delar av intervjuerna förts in i texten, och där genomgått en innebördsprövning under själva skrivprocessen.

Rapportskrivningen har skett genom att olika delar först skrivits av någon av oss tre - Sven-Bertil, Claes och Lars - och så har denna del granskats vid olika tillfällen. Lars har hållit i redigeringsarbetet. Den slutliga utformningen av texten har skett i ett kreativt och intensivt samarbete. Vid flera tillfällen har texten eller delar av den granskats och reviderats av oss tre i gemensamma ansträngningar, ibland med texten på storbild och med tangentbordet smattrandes. Det har varit en spännande arbetsmetod. Texten har då kunnat prövas på sanning, relevans och innebörd. Den har då preciserats med hänsyn till de delar av intervjuerna som använts liksom den innebörd som utdrag ur intervjuer fått under den tematik som organiserar framställningen. Rapportskrivningen har också skuggats av reflektion.

Det slutliga arbetet med korrekturet och layout har gjorts av Fredrik Jansson, informatör ÄldreVäst Sjuhärad.

7.3.4 Bedömningsfrågan

Det kanske har varit den svåraste frågan att finna bra kriterier för bedömning. Nu har bedömningen vilat på det ganska subjektiva kriteriet nytta, och nytta för tre av parterna i BRASS-aktiviteterna nämligen brukarna, personalen och arbetsgivaren. Här kan man tänka sig att tänka vidare för att hitta fler kriterier för att bedöma värdet och nyttan av BRASS-aktiviteterna liksom att man skulle kunna föra frågan vidare och undersöka värdet och nyttan av personlig assistans överlag.

7.3.5 Användningsfrågan

Till en början var det angeläget att visa nyttan av BRASS för att motivera att Borås Stad finansierade verksamheten, det vill säga lönen till samordnaren. Frågan om utvärdering ställdes i samband med frågan om tjänsten som samordnare skulle permanentas. Nu tyckte man från kommunens sida att verksamheten var så angelägen för både brukare och personal, så man anställde samordnaren innan utvärderingen var klar.

I utvärderingen har det inte bara framkommit att brukare och personal liksom arbetsgivaren Borås

Stad tycker att de haft nytta av BRASS. Det har också framkommit varför BRASS varit nyttigt, vilket också ger ledtrådar till hur verksamheten med personlig assistans kan utvecklas liksom hur yrkesutvecklingen kan stärkas.

7.3.6 Etik

De intervjuade har lämnat ut sig själva, sina livssituationer och sina åsikter. Frågorna var förvisso öppna vilket medfört en valmöjlighet i vad och hur mycket som lämnats ut. De har garanterats att informationen avkodas. Alla deltagare har informerats om syftet med intervjuerna. Det föreligger emellertid en risk med att de intervjuade är i beroendeställning till oss som genomfört studien. Gentemot forskaren förekommer förvisso ingen beroendeställning.

De intervjuade kan vara entusiastiska då BRASS är relativt nytt och något som vill förmedla positiva tankar. Detta kan medföra ett selektivt seende som sker omedvetet. Vår förhoppning är dock att de intervjuade svarat sanningsenligt och vi tror på det vi hört om inget annat kan påvisas.

REFERENSER

Erlandsson, J (1999). *Hunden som bet*. Kristanstad: Fontän.

På den assistansberättigades uppdrag. (2006). Assistentkommittén delbetänkande. Internetadress: <http://www.regeringen.se/remiss>

Gough, R (1994). *Personlig assistans*. En social bemästringsstrategi för personer med omfattade funktionshinder! Göteborg: GIL-förlag

LSS-kommitténs hemsida: <http://www.sou.gov.se/assistans/direktiv/index.htm>

BILAGA 1.

Förteckning av aktiviteter och deltagare 2005 – 2007

Våren 2005				
Aktivitet	Deltagare Brukare	Deltagare Assisterer/chefer	Anhöriga	Deltagare totalt av x antal platser
Matlagning	5	7		12 av x
Studiebesök Biblioteket	4	5		9 av 12
Vinprovning	5	8		13 av 13
Studiebesök komikapp	4	5		9 av 9
Påsklunch	7	13		20 av x
Matlagning	4	6		10 av x
Hemlig resa Botaniska	5	9		14 av 14
Mässbesök	7	12		19 av x
Tipspromenad Korvgrillning	8	12	1	21 av x
Danmark	12	21		33 av 33

Hösten 2005				
Aktivitet	Deltagare Brukare	Deltagare Assisterer/chefer	Anhöriga	Deltagare totalt av x antal platser
Tipspromenad Korvgrillning	6	7	2	15 av x
Matlagning	4	5		9 av x
Åby	2	3		5 av x
Ölprovning	9	10	1	20 av 20
Oliven	12	20	3	35 av 35
Hemlig resa Shopping A6	4	7		11 av 11
Vinprovning	6	8	1	15 av 15
Studiebesök Färdtjänst	5	8		13 av 13
Julgröt	11	14		25 av 25
Jul på Liseberg	12	14		26 av x

Våren 2006				
Aktivitet	Deltagare Brukare	Deltagare Assistenten/chefer	Anhöriga	Deltagare totalt av x antal platser
Matlagning	5	7		12
Karamell pojkar	7	9		16 av 16
Vinprovning	8	10		18 av 18
Ikea	9	12		21
Studiebesök Komikapp tillfälle 1	4	5		9 av 9
Studiebesök Komikapp tillfälle 2	3	6		9 av 9
Glasriket	3	4		7 av 8
Oliven	3	4		7 av 7
Universeum	4	5		9 av 9
Hemlig resa Falbygdens ost	6	7		13 av 13
Tipspromenad Korvgrillning	9	10	1	20 av x

Hösten 2006				
Aktivitet	Deltagare Brukare	Deltagare Assistenten/chefer	Anhöriga	Deltagare totalt av x antal platser
Tipspromenad Korvgrillning	6	9	1	16
Liseberg	9	12		21
Åby	5	7		12
Fotboll	5	7	1	13 av 13
Ölprovning	7	9		16 av 16
Matlagning	5	7	1	13 av x
Studiebesök Radio 7	4	6		10 av 10
Julshopping Nordstan	9	14	1	24 av x
Jul på Liseberg	14	17	1	32 av x
Glöggafton	16	20	2	38 av x

Våren 2007				
Aktivitet	Deltagare Brukare	Deltagare Assisterer	Anhöriga	Deltagare totalt av x antal platser
Teater	5	5	1	11 av 11
Shopping Ullared	7	9	1	17 av x
Matlagning	5	7	1	13 av x
Vinprovning	4	4	1	9 av 9
Oliven	12	11	2	25 av 25
Teater	5	5	1	11 av 11
Mässbesök	10	18	1	29 av x
Åby	6	9	1	16 av x
Studiebesök Textilmuseet	4	5		9 av x
Hemlig resa Laxbutiken	9	12		21 av 21
La Copita	6	7	2	15 av 15
Tipspromenad	42	46	2	90 av x
Danmark	13	15	1	29 av x

TIDIGARE UTGIVNA RAPPORTER FRÅN ÄLDREVÄST SJUHÄRAD

Rapporter i serien Rapport från ÄldreVäst Sjuhärad: 2002 - 2008

- Nordström, M & Redberg, P (2007). *Livssituationen för personer med psykiskt funktionshinder i Sjuhärad.*
- Hanson, E, Magnusson, L, Winqvist, I & Sennemark, E (2006). *Meningsfull vardag i särskilt boende i Sjuhärad.*
- Lönn Svensson, A & Kokkonen, M (2006). *Nulägesbeskrivning av projektet Social dokumentation. Våren 2006.*
- Höglund, E (2006). FoU-projektet Social dokumentation. *Redogörelse för arbetet 2004-2005.*
- Karlsson, P-Å, Nordström, M, Niemi, M, Redberg, P (2005). *Vad gör de som hjälper gamla i hemmet? En studie om samverkan och kompetens inom äldreomsorgen.*
- Ehrnlund, L, Essedahl, L, Suväri, K, Karlsson, P-Å (2005). *Nå, blir det bättre om vi samverkar? Slutrapport från utvärderingen av Samrehab i Mark-Svenljunga. Rapport från ÄldreVäst Sjuhärad.*
- Karlsson, P-Å, Höglund, E et al (2005). *Brukare om sin äldreomsorg – i Herrljunga, Svenljunga och Tranemo. Rapport från ÄldreVäst Sjuhärad.*
- Sennemark, E, Hanson, E & Magnusson, L (2005). *Jag har ju barnen som kommer”... Äldres hälsa och levnadsvillkor; en intervjuundersökning med vård- och omsorgsberoende i Sjuhäradsbygden. Rapport från ÄldreVäst Sjuhärad.*
- Brovall, C, Hanson, E, Magnusson, L, et al. (2004). *Mål och policy vid palliativ vård och vård i livets slutskede för äldre och deras närstående i Tranemo – Ett gemensamt synsätt. Rapport från ÄldreVäst Sjuhärad.*
- Johnsson, L (2003). *Handledning av biståndsbedömare. Rapport från ÄldreVäst Sjuhärad.*
- Nilsson, M & Magnusson, L (2002). Publ. 2003. *Hälsa och livssituation i relation till fallolyckor bland äldre personer i Sjuhärad. Rapport från ÄldreVäst Sjuhärad.*
- Andersson, B-A, Hanson, E, Magnusson, L, Lidskog, R, Holm, K (2002). *Informationscentrum för äldre och närstående i Sjuhärad. Slutrapport till Socialdepartementet 2002-09-25. Rapport från ÄldreVäst Sjuhärad.*
- Källman, U & Andersson, B-A (2002). *Virtuellt sårvårdscentrum i södra Älvsborg - Kartläggning av förutsättningarna för en etablering. Rapport från ÄldreVäst Sjuhärad.*
- Ingemansson, M, Nilsson, M & Sonn, U (2002). *Rehabilitering för äldre - guide vid val av mät-instrument. Rapport från ÄldreVäst Sjuhärad.*

Arbetsrapporter och delrapporter: 2002 - 2008

- Lönn Svensson, A & Kokkonen, M (2008). *På väg mot social dokumentation - Mittrapport från utvärdering av projektet Social dokumentation.*
- Lindgren, L (2007). *Största möjliga lycka till största möjliga antal äldre och funktionshindrade.* Utvärdering av ÄldreVäst Sjuhärads publikationer och aktiviteter.
- Karlsson, P-Å & Andersson, E-L (2007). *Medarbetarnas värdering av ÄldreVäst Sjuhärad utifrån kvalitetsaspekter.* Självvärdering del 2 maj 2007.
- Andersson, E-L & Karlsson, P-Å (2007). *ÄldreVäst Sjuhärad – Sju år av FoU-arbete. Del 1, En beskrivning och några värderande självreflektioner.*
- Höglund, E (2006). *FoU-projektet Social dokumentation.* Redogörelse för arbetet 2004-2005.
- Sennemark, E, Hanson, E, Magnusson, L (2005). *Gemenskap på äldre dar*. En studie om äldre kinesers livssituation, behov och önskemål inför ålderdomen.
- Winqvist, I (2005). Utvärdering av projekt *Efterlevandestöd för anhörigvårdare.*
- Nolan, M, Hanson, E, Nolan, J, Magnusson, L, Sennemark, E (2005). *Planeringsinstrument för anhörigstöd.* (Utgivare: Socialstyrelsen) Notera: Den svenska rapporten från COAT-projektet.
- Winqvist, I, Hanson, E (2005). *Meningsfull dag i särskilt boende.* En litteraturöversikt.
- Hanson, E, Nolan, J, Magnusson, L, Sennemark, E, Johansson, L, Nolan, M, (2005). *The development and pilot testing of COAT – the Comparative Outcome Assessment Technique for family carers of older people.* (ÄVS rapport) Notera: Den engelska rapporten från COATprojektet.
- Dunér, A, Nordström M, et al (2005). Kollegiegranskning av biståndsbedömare inom äldreomsorgen.
- Lancha, M (2005). En kartläggning av äldre finska invandrares kostvanor och hälsa i Marks kommun.
- Björfjäll, A, Johansson, J (2004). *IT för lärande i vården – informations- och kommunikationsarena för kunskap inom nätverk.*
- Björfjäll, A, Johansson, J (2004). *Prova På Rums-verksamhet i Borås Stad – en beskrivning av språkträning för personer med afasi.*
- Holm, K (2003). Metoder för granskning av webbplatsers tillgänglighet med fokus på navigering.
- Ehrnlund, L, Essedahl L, Süvari, K och Karlsson, P-Å. (2003). *Samrehab Mark Svenljunga - idé, verksamhet och erfarenheter hittills.* Nulägesrapport 26 maj 2003.
- Loberg, M (2003). *Vad gör de som hjälper dom gamla i hemmet?* Delrapport 1 från FoU-projektet med samma namn.
- Brovall, C, Hanson, E, Magnusson, L (2003). *Brukare i samtal - utveckling av palliativ vård för äldre i Tranemo kommun.*
- Holm, K (2002). *Informationscentrums webbplats - utvecklingen av en användbar databasdriven webbplats med användarna i fokus.* Ett delprojekt i Informationscentrum för äldre och deras närstående. ÄldreVäst Sjuhärad.
- Göransson, K, Helgesson-Björk, C, och Andersson, B-A. (2002). Utvärdering av system för registrering av tid inom hemvård.
- Nilsson, M (2001). Publ. januari 2002. *Den kommunbaserade rehabiliteringens effekt på livskvaliteten hos äldre.* En kritisk litteraturgranskning.
- Ljunggren, A, Magnusson, L, Andersson, B-A, Apelqvist, S-O, Bogsjö, I, Hessel, E och Hoffin, B. (2002). *Fokus på frivillighet med och för äldre.* En kartläggning av frivilligmedverkan i omsorg och vård om äldre och deras familjer.

ÄldreVäst Sjuhärad

ÄldreVäst Sjuhärad är ett forsknings- och utvecklingscentra för utveckling, utvärdering, utbildning och forskning inom äldreområdet och området för funktionshinder. FoU-centrat har funnits sedan 1999.

Målet för ÄldreVäst Sjuhärad är att bidra till ökad livskvalitet, ökad vård- och omsorgskvalitet och social delaktighet för äldre personer och deras närstående genom att:

- Stärka och utveckla samverkansformer över organisationsgränser
- Genomföra utvecklings- och forskningsprojekt med äldre och deras familjer
- Förnya och utveckla metoder och verksamhetsformer i vård och omsorg för äldre
- Sprida ÄldreVäst Sjuhärads forsknings- och utvecklingsresultat
- Bidra till kunskaps- och kompetensutveckling inom äldreområdet

De som står bakom ÄldreVäst Sjuhärad är kommunerna Bollebygd, Borås, Herrljunga, Mark, Svenljunga, Tranemo och Ulricehamn samt Västra Götalandsregionen och Högskolan i Borås. Dessutom stöds verksamheten av Socialstyrelsen.

Verksamheten bedrivs i nära samverkan med intresse- och frivilligorganisationer inom äldreområdet.

ÄldreVäst Sjuhärad administreras av Högskolan i Borås och finns även lokaliserad i högskolans lokaler.

Läs mer om ÄldreVäst Sjuhärad på hemsidan www.aldrevast.hb.se. Där finns bland annat tidigare utgivna rapporter.

Mer om Högskolan i Borås finner ni på www.hb.se

